

Kisgyermeknevelők gyermekfelfogása – Gyermekekről vallott nézetek narratív életútinterjúk tükrében

Bencsikné Molnár Réka – Orbán Dóra – Motolainé Kelemen Kata

Újbudai Bölcsődei Intézmények

Absztrakt

Jelen tanulmány a kisgyermeknevelők gyermekekről vallott nézeteiről szól, és arra vállalkozik, hogy értelmezze azokat a narratív mintázatokat, amelyek a megkérdezett kisgyermeknevelők gyermekfelfogását tükrözik. A mintánkban 15 olyan kisgyermeknevelő szerepel, akik több évtizede vannak a pedagóguspályán. Kvalitatív kutatásunkban az egyéni szóbeli kikérdezés módszerét – azon belül a narratív interjú technikát – alkalmaztuk. A számítógéppel támogatott kvalitatív adatelemzésünk az Atlas.ti tartalomelemző szoftver segítségével valósult meg, amely a megalapozott elméleten – grounded theory-n – alapul. A narratív interjúszövegek elemzése Glaser (1992) által kidolgozott elemzési stratégiát és kódolási logikát követi. Kutatásunk fogalmi kereteként szolgál Pukánszky (2005) által megfogalmazott gyermekfelfogás, amely sorvezetőként szolgál a narratív interjúk elemzésekor. Az induktív kategóriaalkotás folyamatában nagy mennyiségű adattal szembesültünk, a szubsztantív kódolás során a fogalomindikátorokat kategorizáltuk és ennek alapján az eredményeinket négy fő kategória mentén értelmezzük (A társadalom, A bölcsőde, A kisgyermeknevelő, A család/A gyermek). Ezek a fő kategóriák körbefonják egymást, így a négy fő kategória egymás összefüggésrendszerében értelmezhető. Jelen tanulmányban A család/A gyermek kategória bemutatásával ismertetjük a kisgyermeknevelők gyermekfelfogását. A gyermekekről vallott nézetek feltárása mellett a szülőkről vallott nézetek is elének tárultak, ezen mintázatok elemzése segítséget jelentett a kisgyermeknevelők gyermekfelfogásának megismerésében, értelmezésében. A pedagógus narratívákban a társadalmi változások, a digitalizáció és az ingergazdag környezet gyermekekre és családokra gyakorolt hatásai végig jelen vannak. A megkérdezett pedagógusok egyhangúan rámutatnak arra, hogy ezen hatások lenyomatát tükrözi a mai kor gyermekének érzelmi állapota, magatartása, viselkedése. A narratívákban az idealizált gyermekkor tulajdonságai is megmutatkoznak, azaz az interjúkból a kisgyermeknevelők gyermekfelfogása mellett a gyermekképük is kibontakozik.

Kulcsszavak: kisgyermeknevelők gyermekfelfogása, bölcsőde, narratív interjú, kvalitatív tartalomelemzés

Bevezetés

A különböző korok gyermekképe, gyermekfelfogása, azok megváltozása és az azokat befolyásoló társadalmi folyamatok mindenkor kutatások fontos tárgyát képezik (például Winn, 1984; Jenks, 1996; Szabolcs, 1999; Buckhigam, 2000; Neil Postman, 2000; Kéri, 2002; Prout, 2005; Pukánszky, 2005, 2018; Montgomery, 2009). Ismereteink szerint nem található olyan kutatás, amely kisgyermeknevelők gyermekfelfogását vizsgálja narratív interjú technikát alkalmazva¹. Hiánypótló kutatásunkban közvetlenül megszólítva a kisgyermeknevelőket, az egyéni szóbeli kikérdezés módszerét – azon belül a narratív interjú technikát – alkalmazva a jelenkor (2020-as évek) kisgyermeknevelőinek gyermekfelfogását vizsgáljuk.

Intézményünkben a kisgyermeknevelők szakmai munkáját segítő szakemberek (intézményvezető, intézményvezető-helyettes, bölcsődevezető, pszichológus, gyógypedagógus, szaktanácsadó, szakreferens) a kisgyermeknevelőktől az elmúlt években egyre több jelzést kaptak, hogy a gyermekek érzelmi állapotában, magatartásában és a családok életében változásokat tapasztalnak. A felgyorsult digitalizált világban a több évtizede pályán lévő kisgyermeknevelők igyekeznek alkalmazkodni a kor kihívásaihoz – például a generációs különbségek (szülő-kisgyermeknevelő-gyermek), a kommunikáció, a megváltozott szülői elvárások tartalmaiban – a bölcsődei nevelés alapelveit szem előtt tartva. Tudományos kutatásunk témájának kiválasztásakor a szakmai megbeszéléseken ezekkel a témákkal foglalkoztunk és megvizsgáltuk, hogy milyen változásokat tapasztalnak a bölcsődében a kisgyermeknevelők. Ahhoz, hogy megismerjük és megértsük a változások motívumait, fel kell térképeznünk a kisgyermeknevelők nézeteit. Kutatásunk célja feltárni, hogy az Újbudai Bölcsődei Intézményekben dolgozó kisgyermeknevelők hogyan vélekednek a gyermekekről, a gyermekkorról.

Jelen kutatás az Újbudai Bölcsődei Intézmények intézményvezetője, Unger Katalin megbízásából készült, amely kizárólag az Újbudai Bölcsődei Intézményekben több évtizede dolgozó csecsemő- és kisgyermeknevelők gyermekfelfogásának vizsgálatát érinti. Intézményünk szíve a kisgyermeknevelő, aki erőteljesen befolyásolja a gyermekek mindennapi életét, gondoz, nevel, tanít, értéket közvetít. Személyiségének mint identifikációs modellnek meghatározó szerepe van, hiszen ezen keresztül hat a gyermekekre és a családokra, éppen ezért rendkívül fontos a kisgyermeknevelők lelki egészségének védelme. Intézményünk mentálhigiénés programjának részei a kisgyermeknevelőkkel készített narratív interjúk, amely során a pedagógusok áttekinthetik életpályájukat. Az interjúk nem várt hozadéka szakmai önismeretük és szakmai önértékelésük megismerése. A kisgyermeknevelők visszajelzései alapján az, hogy elmesélhették szakmai életútjukat, sokat adott számukra.

¹ Narratív interjúkkal Bencsikné Molnár Réka (2023) disszertációjában vizsgálta a nyugdíj előtt álló tanítók gyermekfelfogását. Jelen kutatás elméleti és módszertani keretei Bencsikné Molnár Réka doktori értekezésében bemutatott kutatáson alapszik.

Egy életpálya áttekintése – az emlékezés tudományos megközelítése

A tanulmányban több ízben kiemeljük, hogy kifejezetten a kisgyermeknevelők nézeteinek feltárására kívánjuk helyezni a hangsúlyt és nem az emlékezés tudományos megközelítésével értelmezzük a kisgyermeknevelők narratíváit. Természetesen mindannyian ismerjük azt a jelenséget, amikor az idő távlatából másként látunk, ítélünk meg korábban megtörtént eseményeket (például az idő mindent megszépít; a régi jó dolgokból már nem maradt semmi). „Az emlékezés folyamán utólag hozzuk létre azokat a részleteket, melyeket később történetünk eseményeiként azonosítunk (lásd Bartlett modelljét, Bartlett, 1985). A törésekben az addigi értelem elmerül, és lassan felbukkan az új, melyet történetbe foglalunk és rögzítünk. Így írjuk át újra és újra élettörténetünket” (Kovács, 2015, p. 220). A narratív interjúk során olyan emléktanyag jött létre, amelyet kutatóként is aktívan alakítottunk, hiszen az emlékezés nem magától indult el, hanem válaszként a kérdésünkre: „Kérem, mesélje el pedagógus életpályatörténetét!” (Vértesi, 2004, p. 165). Gyáni (2000) megfogalmazását idézve: „Az orális történet a múlt olyan, az eseménytörténettel egyenértékű olvasatához segíthet hozzá bennünket, amely elsősorban nem a múlt magyarázata, hanem annak megértése szempontjából fontos. Erre a célra viszont jó eszköz az orális történet (Gyáni, 2000, p. 136).” A kisgyermeknevelők elbeszélései nem csupán a pedagógusok életének partikuláris eseményeit tárják elének: „az élettörténet az egyén személyes és társadalmi identitásának szimbolikus manifesztációja”. Ebből fakad, hogy az elbeszélte egyéni élettörténet „sokkal inkább egy közösségnek, egy társadalomnak, egy történelmi szituációnak az egyéni élet szövetén átszűrődött képét tartalmazza”, semmint csak egyetlen individuum önmagában álló világát (Gyáni, 2000, p. 138). Fontosnak tartjuk még itt megemlíteni az emlékezés irányítottságát. Az interjú esetében hangsúlyos a kívülről irányítottság, hiszen az interjút készítő nem csak közvetlenül és személyesen is megjeleníti a társadalmat, hanem folyamatosan érezteti is annak jelenlétét. Itt már nem lehet autonóm emlékezetéről beszélni, ugyanis az interjút készítő az interjú folyamán – ami egy interaktív folyamat – szövegszerkesztőként is jelen van és ezt a szerepet interjúalanyával is megosztja. Ugyanakkor ki kell emelnünk, hogy az interjú nem párbeszéd vagy beszélgetés, hiszen az egésznek az az értelme, hogy a meginterjúvolt alanyt hagyjuk beszélni (Gyáni, 2000). „Ez a fajta társas helyzet mégis közvetlen formában tudatosítja az élményt „hivatásszerűen” újraéltető személyben a vele szemben támasztott társadalmi elvárásokat, s ez őt az efféle elvárásokkal szembeni minél teljesebb megfelelésre ösztökéli. Eleve csak arról beszélhet, melyre a kérdező kíváncsi, aki közbevetett kérdéseivel, időnkénti kiegészítéseivel és pontosításaival meghatározott irányba tereli elbeszélését” (Gyáni, 2000, p. 143).

Elméleti keretek

A gyermekkor értelmezése

Kutatómunkánkban a gyermekkor értelmezésének elméleti kereteként az angol szociológusok által képviselt nézetrendszer szolgál, azaz a gyermekkor társadalmi konstrukcióként való értelmezése, amely teret enged a plurális gyermekségfelfogásoknak. *„A gyermekkor társas természetének kutatása, feltárása oda vezetett, hogy az univerzálisnak tartott gyermekfogalom helyett a gyermekséget, mint társadalmi konstrukciót tételezték, amely térben és időben különböző formákat öltve különböző gyermekléteket jelent”* (Golnhofer & Szabolcs, 2005, p. 67). Tehát a gyermekkor társadalmi konstruálása azt is kifejezi, hogy eltérő gyermekkorok írhatók le, amelyek saját érvényességgel bírnak, azaz a gyermekfogalmat meghatározza, hogy a gyermek milyen helyet foglal el a társadalmi közegben (Szabolcs, 2011, p. 24). Ez a paradigma a gyermeket a felnőtt állapothoz való viszonyításból törekszik kiragadni (Golnhofer & Szabolcs, 2005).

A gyermekkor társadalmi konstrukcióként történő értelmezése megmutatkozik az egyes történeti korok gyermekség fogalmának narratívájában (az ártatlan gyermek képe, gyermekkor mint kulturális moratórium, a gyermekkor halála) (Pukánszky, 2001; Szabolcs, 2011).

Az ártatlan gyermek képe különböző konstrukciókban végigkíséri az emberiség történetét. Számos kutató a modern nyugati kultúrában a gyermekség eszméjének megjelenésével hozza összefüggésbe a gyermeki ártatlanság megszületését. Több kutató említi a napjainkban is létező gyermeki ártatlanság mítoszát, azonban megkérdőjelezi annak örök érvényét, úgy gondolják ez a mítosz korhoz kötött, azaz története van. (Golnhofer & Szabolcs, 2005, pp. 14–24).

Jürgen Zinnecker a gyermekkorról mint kulturális moratóriumról beszél. Az 1980-as években átértékelték az ifjúság fogalmát a társadalomtudományokban, és önálló társadalmi réteggént jelölték meg. Zinnecker így fogalmaz: *„A gyermekeket bizonyos szintig felmentik a társadalmi kötelezettségek alól, ezért bizonyos értelemben a henyélő társadalmi réteghez tartoznak. Gondoskodnak róluk, művelt lustálkodást folytatnak, kérkedve fogyasztanak. A jelenben élnek, s a legfontosabb tőkéjük az idő. Sajátos habitust, életstílust, kultúrát alakítanak ki. Azt igénylik tőlük, hogy korán vegyenek rész a felnőtt társadalom életmódjában, de minél tovább maradjanak távol a felnőtt létől, a munka világától”* (Golnhofer & Szabolcs, 2005, p. 89).

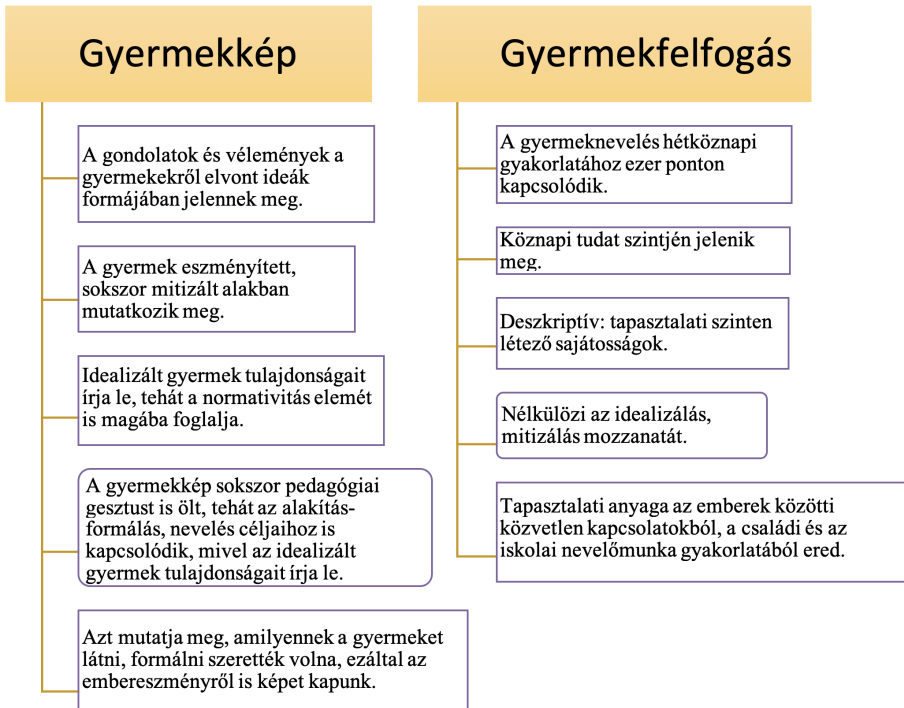
A gyermekkor haláláról szóló narratívák (Winn, 1990; Buckingham, 2002; Postman, 2000; Elkind, 2001; Vajda, 2009) a gyermekség állandóságát és egyetemlegességét tükrözik. Ennek az egyetemlegesnek tartott, modernitáshoz köthető gyermekszemléletnek a megléte vagy hiánya alapján gyermekkorról vagy annak haláláról beszélnek (Golnhofer & Szabolcs, 2005).

A gyermekfelfogás és a gyermekkép meghatározása

A kisgyermeknevelők gyermekfelfogásának tapasztalati anyaga a bölcsődei nevelőmunka gyakorlatából ered (Pukánszky, 2005). A gyermekszemlélet olyan gyűjtőfogalom, amely magába foglalja a gyermekfelfogást és a gyermekképet. Az alábbi 1. ábra megvilágítja a gyermekszemlélet két elemének meghatározását. Az interjúk elemzésének keretként Pukánszky (2005) által megfogalmazott gyermekfelfogás szempontjai szolgálnak:

1. ábra

*Gyermekfelfogás és gyermekkép
(Pukánszky, 2005 alapján)*

Az empirikus kutatás bemutatása

Célcsoport, mintavételi eljárás

Kutatásunk célcsoportja a kisgyermeknevelők. 15 olyan, az Újbudai Bölcsőde Intézményekben dolgozó kisgyermeknevelővel készítettünk interjúkat, akik több évtizede vannak a pedagóguspályán. Az alapsokaságot a XI. kerületi Újbudai Bölcsődei Intézmények kilenc tag-bölcsődéjében dolgozó csecsemő-

és kisgyermeknevelők száma jelenti, azaz 186 fő. A mintavételünk kiegészült a rétegzettség szempontjával, arra törekedtünk, hogy életkor rétegződési szempontot érvényesítsünk. Vizsgálatunk fókuszában azért a tapasztalt, több évtizede pályán lévő kisgyermeknevelők vannak, mert szükséges a pedagóguspályán eltöltött hosszú idő ahhoz, hogy a kisgyermeknevelők vissza tudjanak emlékezni, át tudják tekinteni életpályájukat. Az intézményben 15 olyan kisgyermeknevelő dolgozik, akik több évtizede (20–40 év) vannak a pályán, közülük mindenki vállalta az interjút.

A kutatás módszere, eszköze

Kutatásunkban az egyéni szóbeli kikérdezés módszerét választottuk és a számos interjútypus közül a narratív interjú technikát alkalmaztuk.

Több évtizedes múltja van a narratív interjúnak, az oral historyból nőtt ki. Az 1920-as évektől kezdték a történészek beilleszteni az elbeszélte történelmet a történeti kutatásokba (Elekes, 2018). Az oral history a történettudomány elismert irányzatává fejlődött, látva, hogy az egyes történeti témák bemutatásához a szóbeli források felhasználása nélkülözhetetlen. Az oral history egyik fontos célkitűzése túllép azon funkciók körén, amelyet hagyományosan a történetírásnak tulajdonítanak (Vértési, 2004). „*A szubjektív bizonyítékok felhasználásával nem pusztán előbbé próbálja tenni a történelmet, hanem a múlt megismerésének és vizsgálatának lehetőségét a közösség tagjainak kezébe visszahelyezve, élővé kívánja tenni azt a hétköznapi emberek számára, megerősítve őket abban, hogy e történelemnek maguk is formálói*” (Vértési, 2004, p. 172).

A narratív kutatás, a narratív interjú alkalmazása a pedagóguskutatás újabb irányzataként jelent meg az 1990-es években. A narratív kutatási szemlélet hívei úgy vélekednek, hogy a pedagógus munkája mélyebben értelmezhető a pedagógusnarratívákon keresztül (Szabolcs, 2014).

A narratív interjúkészítés folyamata

Kutatásunk során betartottuk az általános kutatási alapelveket. A kisgyermeknevelőket részletesen tájékoztattuk a kutatás témájáról, a kutatás céljáról, a narratív interjú készítés szabályairól és a diktafon használatáról. A részvétel önkéntes volt, a jelentkező kisgyermeknevelők közül senki nem lépett vissza az interjútól. Egy adatkezelési nyilatkozattal biztosítottuk a teljes anonimitásról azokat a kisgyermeknevelőket, akik elvállalták az interjút. A diktafonnal felvett hanganyag soha nem kerül nyilvánosságra, a szöveges átírást követően a hanganyag megsemmisítésre kerül.

Az interjút készítő előre megbeszélte időpontban találkozott a kisgyermeknevelőkkel. Az interjúk felvételei 2023 decembere és 2024 februárja között zajlottak. Az interjúk átlagosan másfél óráig tartottak.

A kisgyermeknevelőt arra kértük: „*Mesélje el pedagógusi életpályáját.*” Ez azért fontos, mert *az individuum magáról alkotott konstrukciója akkor lesz*

önkonstrukció az interjúban, ha az interjúalany szabadon, önállóan, saját gondolatmenetének figyelembevételével tudja elmondani élettörténetét, tehát ha nem zavarjuk kérdésekkel, ha hagyjuk, hogy az élettörténet ott, abban a pillanatban szülessen meg (Elekes, 2018, p. 46). Az interjú első szakasza a főnarratíva, azaz a pedagógus életpálya történeti nagyelbeszélés. A kutató ilyenkor az elbeszélő néma követésével, bátorító metakommunikatív jelekkel segíti az interjúalanyt. Már az interjú elején tájékoztatást kapott arról a kisgyermeknevelő, hogy nem fog kérdéseket kapni, a kutató csupán csak jegyzetel, ami alapján később kérdéseket tesz fel. A főnarratíva magától zárul le, amelyet a narratív utánakérdezés szakasza követ. Ebben a szakaszban a kutató a főnarratívában olyan korábban érintett pontokra utal vissza, amelyek nem kerültek kifejtésre. Az interjú harmadik szakaszában olyan kérdéseket tett fel az interjút készítő, amelyek a témánk szempontjából relevánsak voltak, valamint az életpálya egyes, még nem érthető részeire vonatkoznak (Elekes, 2018; Kovács, é.n.).

A 15 interjú két diktafonnal lett rögzítve, ezzel biztosítottuk, hogy a hanganyagok biztosan felvételre kerüljenek. A narratív interjúk elemzése a hermeneutikai esetrekonstrukción alapszik, amelyhez nélkülözhetetlen volt az interjúk pontos, írott formában történi rögzítése (Elekes, 2018, p. 47). A diktafonnal rögzített 15 interjú hanganyagát kutatóként saját magunk gépettük be², a kutató ilyenkor már gyakorlatilag megkezdte az elemzést (Szabolcs, 2001). Az átírt interjúanyag terjedelmi hossza közel 130 oldalt foglalt magába, az elemzés az Atlas.ti tartalomelemző programmal valósult meg.

Kvalitatív tartalomelemzés

Kvalitatív tartalomelemzésünk a szövegben található mögöttes jelentések feltárására irányul (Krippendorff, 2012). A kisgyermeknevelőkkel készített interjúk narratív elemzésének módszertana a megalapozott elméleten alapul. Az interjúanyag elemzése során Glaser (1992) által kidolgozott elemzési stratégiát és kódolási logikát követjük. Elemzési módszerünk tisztán induktív módszer, amely során az empirikus anyagból formálódnak ki a kategóriák. Az elemzési stratégiánk a folyamatos összehasonlításon alapul. Glaser (1992) az állandó összehasonlításra építő technikát fogalomindikátor-modellnek nevezi. Kvalitatív tartalomelemzésünkben szubsztantív és elméleti kódokat használunk. A szubsztantív kódok spontán, nyitott kódokra terjednek ki, az elméleti kódok magasabb szintet képviselnek, elvontabbak és a szubsztantív kódokból épülnek fel, ezáltal rajzolódik ki az elmélet (Kucsera, 2008; Mitev, 2012; Mitev, 2015; Sántha, 2020).

Kutatásunk megbízhatóságához és érvényességéhez hozzájárul, hogy elemzésünk során egy módszeren belül különböző technikákat alkalmaztunk (Sántha, 2013, p. 84). A módszertani trianguláció mellett több érv szól,

² A hanganyag átírásában a tanulmány szerzőin kívül Zemen Vanessa, az Újbudai Bölcsődei intézmények munkatársa is részt vett.

hiszen az Atlas.ti szoftver segítségével lehetőségünk volt a kvalitatív technikák kombinálására. A szövegszintű (kódolás), így az induktív logika szerinti kódolási szisztéma alkalmazása mellett fogalmi szintű (hálózatépítő) munkát is tudtunk végezni az Atlas.ti programban (Sántha, 2017, p. 38).

Az empirikus kutatás eredményei: a megkérdezett kisgyermeknevelők nézetei

Ahogy azt korábban Glaser elemzési módszerénél említettük, elemzésünk középpontjában az állandó összehasonlításra építő technika és az elmélet fejlődése áll. Az Atlas.ti programban történő kódolás során nagy mennyiségű adattal találtuk magunkat szemben. A szubsztantív kódoláskor a fogalomindikátorokat kategorizáltuk. A kódolási eljárásunk során nyitott és szelektív kódokról beszélhetünk. A nyílt kódolással teljesen szétbontjuk az interjút. A szelektív kódolás során a nyitott kódokban egyre élesebben kirajzolódó kulcskategóriákra fókuszáltunk, minden mást ennek rendeltünk alá, ezt akartuk telíteni (Kucsera, 2008; Mitev, 2012; Mitev, 2015; Sántha, 2020). A kirajzolódó mintázatok alapján eredményeinket négy fő kategória mentén értelmezzük, amelyek átfedik egymást (2. ábra). Az eredményeink a négy fő kategória összefüggésrendszerében értelmezhetők.

Az első fő kategória a *társadalom*, amely azon politikai-gazdasági-társadalmi környezetet foglalja magába, amely a megkérdezett kisgyermeknevelőket körülveszi és körülvette az elmúlt évtizedekben.

A narratívákból a bölcsődei rendszerrel kapcsolatos változások motívumai is elének tárultak. A második fő kategória a *bölcsőde*, amelybe beletartozik az intézmény társadalmi környezete. Szintén ezen fő kategóriába tartozik a bölcsőde szervezeti kultúrája, amely magába foglalja a munkahelyi légkört, a munkahelyi közösség jellemzőit, a munkatársak közötti kapcsolat minőségét, a bölcsődevezető vezetési stílusát, az intézmény sajátos arculatát/működését.

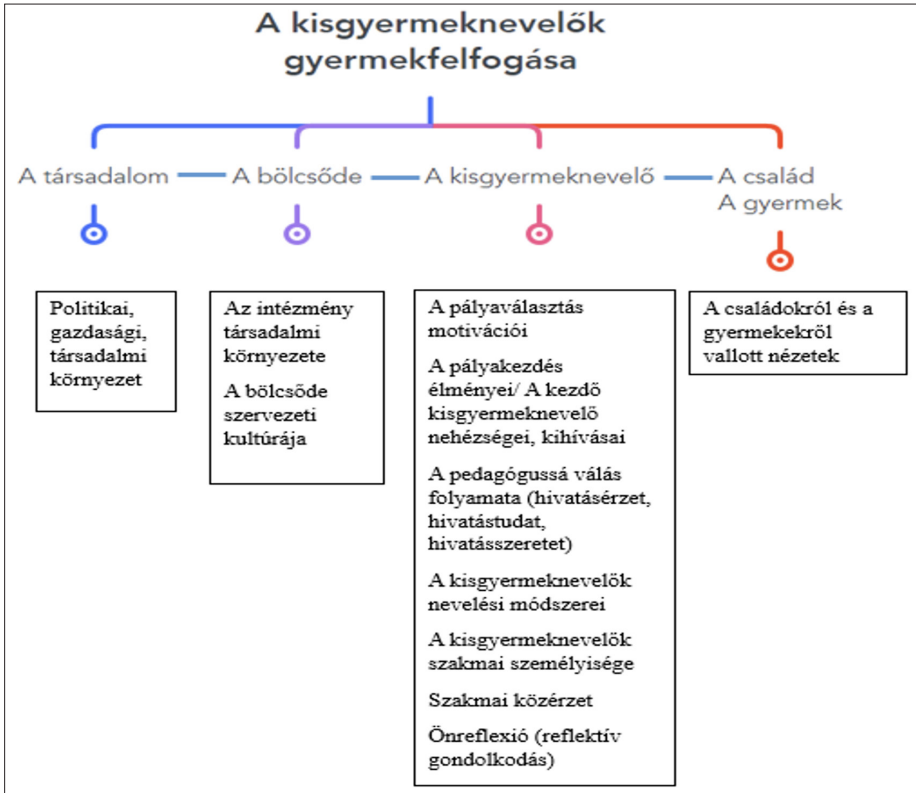
A harmadik fő kategória a *kisgyermeknevelő*. Az interjúkból megismerhetjük a kisgyermeknevelők pályaválasztási motivációit, a pályakezdés élményeit, a kezdő kisgyermeknevelők kihívásait, nehézségeit, a pedagógussá válás folyamatát (hivatásérzet, hivatástudat, hivatásszeretet), a kisgyermeknevelők nevelési módszereit és szakmai személyiségüket. A narratívákból képet kapunk az intézményünkben dolgozó kisgyermeknevelők szakmai közérzetéről is. A gyerekektől kapott szeretet, a családotól érkező visszajelzések, a vezetőtől kapott szakmai munkával kapcsolatos visszajelzések, a munkatársak közötti kapcsolatok minősége mind meghatározzák a pedagógusok szakmai közérzetét. Szintén ebbe a fő kategóriába tartoznak azok a kategóriák, amelyek a kisgyermeknevelők reflektív gondolkodását és önreflexióját látatják.

A negyedik fő kategória a *család/a gyermek kategória*, amely kategóriába a kisgyermeknevelők családozokról és gyermekekről vallott nézetei tartoznak.

2. ábra

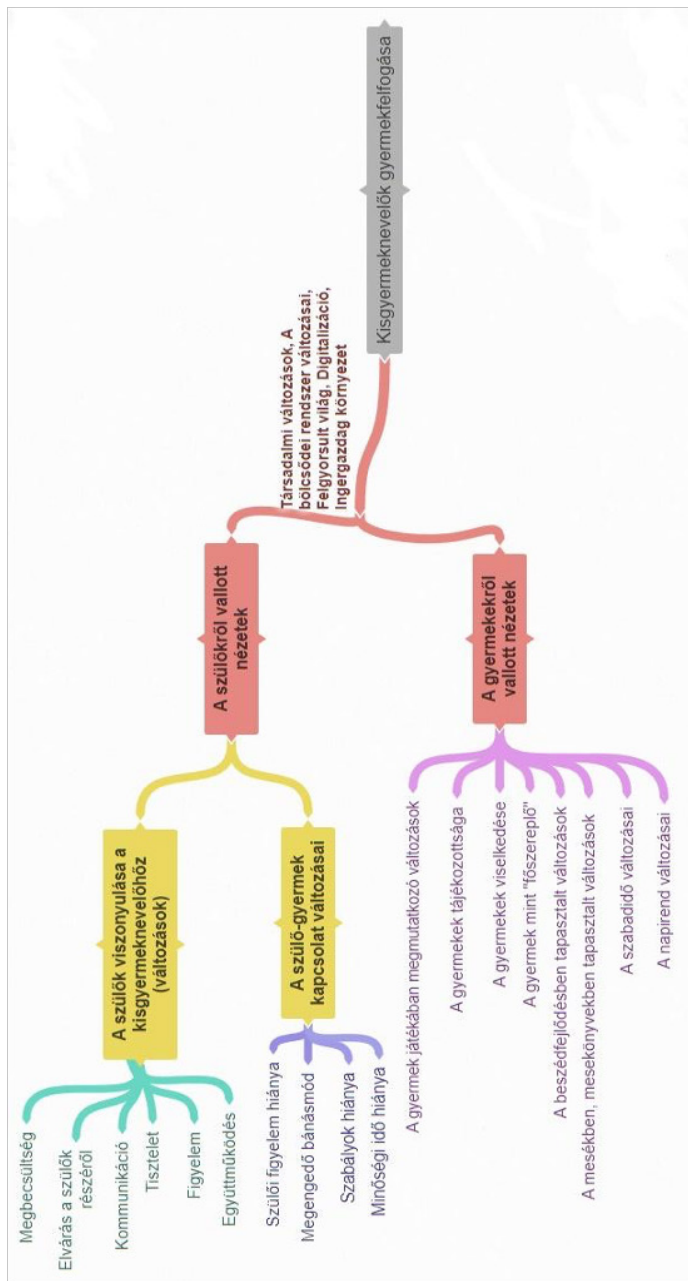
Az interjúelemzés négy fő kategóriája

A társadalom, a bölcsőde és a kisgyermeknevelő főkategóriák alkategóriáinak mintázatai hatással vannak a pedagógusok gyermekekről vallott nézeteire, alakítják és körülírják a kisgyermeknevelők gyermekfelfogását. Jelen tanulmány a pedagógusok gyermekfelfogása mint téma feldolgozása során e kategóriák mintázatait elemzi és értelmezi, azonban azok teljeskörű ismertetésére nem vállalkozik. Ezek a mintázatok az értelmezési kísérletekhez nyújtanak segítséget. A család/a gyermek fő kategória mintázatainak (a szülőkről vallott nézetek/a gyermekekről vallott nézetek) bemutatásával kívánunk kísérletet tenni az Újbudai Bölcsődei Intézményekben dolgozó kisgyermeknevelők gyermekfelfogásának megismerésére és értelmezésére. (3. ábra)

3. ábra

A család/a gyermek fő kategória alkategóriái

A szülőkről vallott nézetek

A szülőkről vallott nézetek mélyebb értelmezései közelebb visznek a pedagógusok gyermekfelfogásának megismeréséhez.

A szülők viszonyulásának változásai a kisgyermeknevelőhöz

A szülő-kisgyermeknevelő viszony kommunikációs változásai

A kapcsolat vagy viszonyulás kommunikációs aspektusait a kisgyermeknevelők többször kiemelték. Ezek megváltozása az interjúalanyok számára a zártság – nyitottság dimenzióban fogalmazódott meg a formalítások, praktikus információk felől a közlékenység, személyesség, közvetlenség irányába.

„Sokkal sokréteűbb maga a kommunikáció, sokszor nevelési kérdésekben is kikérik a véleményemet, ez régen talán nem volt ennyire hangsúlyos, mint most. Most sokkal közvetlenebbek.”

A szülő-kisgyermeknevelő viszony megváltozása úgy tűnik szervesen kapcsolódik a bölcsőde belső világának, szakmai protokolljának megváltozásához, több kisgyermeknevelő utal arra a narratívákban, hogy *„maga a szakma is nyitottabb lett”*. Az 1990-es években a jelenlegihez képest jóval több és szigorúbb szabály rendezte a bölcsődében zajló történéseket mindkét fél számára.

„Sokkal távolságtartóbbak voltunk...egy-két szót mondott, hogy mi volt, hogy volt és beadta és átöltöztettük, szóval nem volt ez a közvetlen kapcsolat.”

A kommunikáció megváltozását több kisgyermeknevelő a bölcsőde egészségügyi intézményből szociális intézménnyé válásával, a kötöttebb, zárt világának kinyílásával, szó szerint a csoportszoba ajtajának megnyílásával magyarázza.

„Sokkal zártabb volt, vonalasabb volt, a bölcsőde is sokkal zártabb volt. Reggel 8-kor kulcsra zártuk az ajtót és aztán se ki se be. Ha valaki késett, akkor néztünk rá, hogy úristen, hát elkésett. Tehát egész más világ volt és akkor ezt normálisnak találtuk, én is. Hogy ez ilyen.”

A megkérdezett kisgyermeknevelők narratíváiból kirajzolódik, hogy a szülőnek és a kisgyermeknevelőnek is az élet minden területén kötöttebb rendszerekkel kellett együttműködnie. Ehhez kötöttebb kommunikációs forgatókönyvek és formálisabb személyközi kapcsolatok tartoztak.

„Mindenkinek korán dolgozni, nem volt úgy, mint most, ...8-ig be kellett hozni a gyerekeket...”

„Szigorúan zárt ajtók, be kellett kopogni, nem léphetett be a fürdőszobába se. Természetesnek vették, elfogadták, hogy nem is nagyon akartak úgy benyomakodni, hogy na most én benézek, meg mi van, mi történik...”

„Valahogy nem is igényelték, mert ők is ebben a rendszerben éltek, hogy itt rend van, ez itt egy egészségügyi intézmény, akkor még egészségügyi intézményként szerepelt. Szóval kicsit olyan egészségügyi intézmény jellege volt a dolognak és akkor nem akartak ők bejönni különösebben.”

Több kisgyermeknevelő kiemelte, hogy a bölcsődékben eleinte inkább magázódó kapcsolattartási formában zajlott a kommunikáció a kisgyermeknevelő és a szülő között. Mára ez megváltozott. Ebben a folyamatban egy általános, kölcsönösségen alapuló, tehát inkább a viszonyra, mint a szülői viszonyulásra vonatkozó jellegzetesség bontakozik ki.

„Tegeződésről nem nagyon volt szó, akkor még magázódtunk a szülőkkel és hát egy-két szót mondott, hogy mi volt, hogy volt és beadta és átöltöztettük, szóval nem volt ez a közvetlen kapcsolat.”

A szülők általános hozzáállásának változásai a kisgyermeknevelőhöz – megbecsültség, tisztelet, együttműködés

A megkérdezett kisgyermeknevelők a megbecsültség érzését személyes és szakmai szinten is kevésbé tapasztalják, mint régen.

„Akkor azért sokkal jobban értékelték a munkát, mint most.”

„Megmaradt bennem, hogy milyen hálások voltak azért a segítségért, amit tőlünk kaptak, vagy tanácsokért vagy bármi másért. Szerintem már ilyen nincs.”

A megbecsültség személyes megélése a tanácsok kéréséhez, tanácsok elfogadásához és azok „megfogadásához, betartásához” kapcsolódik az elbeszélte történetekben.

„Megbízta, jobban elfogadták, amit tanácsoltunk nekik, segítséget kértek. Most nehezebben fogadják el a tanácsunkat, nem is kérnek annyi segítséget, mint annak idején.”

„Akkor jobban tisztelték a kisgyermeknevelőt, amit mondtunk, azt próbálták otthon is megtartani...”

Tehát a szülők az ismeretek és a tapasztalat esetleges és aktuális hiányát nyíltan felvállalták, a kisgyermeknevelőt felhatalmazták - ennek során átélhető volt a megbecsültség vagy kompetencia-érzés. Több interjúalany megfogalmazza, hogy a jelenben a szakmai tudásuk, ismereteik kevésbé értékesek a szülők számára.

„Tehát régen az, hogy ha az ember szakmailag alátámasztott valamit, mint szakmai embertől sokkal jobban elfogadták, meghallgatták...”

„Nem hallgatnak meg minket és bárhogya mondhatjuk. Szépen, nem olyan szépen. Míg régebben azért értették, hallgattak ránk.”

A kisgyermeknevelők úgy látják, hogy egy rögtön megszülető felhatalmazottság volt jelen a szülők felől az irányukba.

„Elején (régén) nagyon megbíztak bennünk.”

„...régén ott a szülőknek tulajdonképpen a szemükben egy valakik voltunk. Hogy igen, ő tudja, hogy jó helyen tudja a gyereket...”

„Régebben a szülőkben, ...sokkal több tisztelet volt egy kisgyermeknevelő felé, mint most.”

„...én fiatal voltam, mondom 18 éves, amikor kezdtem, de ugyan úgy elfogadta azt, amit én mondtam, ha én tanácsoltam neki valamit, akkor azt belátta és azt mondta, hogy oké megpróbáljuk.”

Az életpályáút első szakaszával kapcsolatban az együttműködés egy jól megélt szintjéről számolnak be az interjúalanyok.

„Együttműködőek voltak a szülők annak idején és nem kérte ki magának, ha netán valamilyen felvetésünk volt a gyerekekkel kapcsolatban...nem biztos, hogy mindenben egyet értett, de azért meghallgatta és elgondolkozott rajta... tehát tudtunk kompromisszumot kötni, nagyon jól együtt tudtunk működni. Nem úgy, mint most, ugye. Most sokkal nehezebben fogadják el, ha mondunk valamit.”

Ez a folyamat ma máshogy épül fel a kisgyermeknevelők szerint.

„Most azért sokkal nehezebben fogadják el, van, hogy mondunk valamit és akkor ő kikéri magának...”

A kisgyermeknevelők társadalmi megbecsültség érzésére a szülők részéről érkező tisztelet is befolyással van.

„Akkor jobban tisztelték a kisgyermeknevelőt, mint a mai világban, valahogy azt vesszük észre.”

„Tisztelettel beszéltek velem és hálásak voltak.”

A narratívákból kiderül, hogy a jelenlegi együttműködések során végül szintén megteremtődik a szakmai hozzáértés tisztelete a szülők felől, a megbecsülés és a felhatalmazás is, de mintha nem azonnal, nem fenntartások nélkül, inkább tapasztalati élmények során születne meg.

„Most a beszoktatásnál van egy gyerek, aki nem tud szocializálódni, szülő se bír vele, és látta ebben az egy órában, hogy mennyire lehet játszani, hogy a gyerek mennyire élvezte. Állt a szülő és le volt döbbenve, hogy a gyereke megérti, hogy azzal az autóval miket lehet játszani.”

Néhány interjúalany az utóbbi években egy magasabb szintű szakmai megbecsülés tapasztalairól is mesélt.

„...már megint kezdik elismerni a szakmánkat és kezdenek úgy tekinteni ránk, mint egy szakemberre, akik tényleg segítik az életüket és a gyerekeiket.”

A szülők és a bölcsőde viszonya, megváltozott elvárások

A kisgyermeknevelők a múlt-jelen összehasonlításában a szülő-kisgyermek nevelő viszonyában létrejövő változások egyik tényezőjét a bölcsődével, bölcsődei ellátással kapcsolatos előzetes szülői elvárások, elképzelések változásában is látják. A kisgyermeknevelők azt tapasztalják, hogy a mai szülők egy bővebb és konkrétabb elvárás-palettával és előzetes elképzelésekkel érkeznek a bölcsődébe.

„Ők már többen jönnek kész elvárásokkal, míg régebben inkább tanácsokat kértek, vagy jobban elfogadták. Itt már inkább kész elvárásokkal érkeznek.”

A kisgyermeknevelők narratíváiban kirajzolódik a szülők felől érkező elvárások jellege. Egy részük az intézmény működéséhez kapcsolódik. A bölcsődére inkább szolgáltatásként tekintenek.

„A mai szülők –vegyünk egy átlagot – a világban való mozgásához, meg a szemléletéhez az passzolna, hogy ide bejönnek és a bölcsőde hozzájuk alkalmazkodik, de itt találnak egy önálló rendszert, aminek saját szabályai, szakmai hitvallása van, egy stabil karaktere, ami nem a szolgáltatás jellegét hangsúlyozza, hanem ez egy nevelési, szociális intézmény, ahol mi tudjuk, hogy hogy akarjuk és hogy szeretnénk csinálni és ez okoz némi nehézséget.”

„A régi szülők jobban elfogadták az adott intézménynek, hogy ott mik a szokások, vagy ott mi az adott rend. Tehát jobban elfogadták, hogy nekik ahhoz kell alkalmazkodni. Most jobban elvárják, hogy mi alkalmazkodjunk.”

Másik részük a kisgyermeknevelő szerepéhez és az általa, a gyermekkel elérendő nevelési célokhoz kapcsolódik.

„Picit többet várnak el tőlünk, én azt érzem, mint régen, tehát mind a saját gyermekük nevelése szempontjából, mind amit elérjél velük. Gondolok itt a folyamatokra, evés, szobatisztaság stb.”

„...nem volt annyi kívánságuk, hogy jaj így legyen, úgy legyen, ezt szeretném, azt szeretném.”

Az elvárások és kevésbé a tanácskérés irányába eltolódott szülői viszonyulás egyik okaként a kisgyermeknevelők a szülők jóval magasabb szintű tájékozottságát látják, ami a digitalizáció, internet megjelenésével van összefüggésben.

„Régen a szülők nem voltak ilyen tájékozottak, tudatosak. Sokszor még nekem is mondanak olyan új dolgokat...akkor én is utánanézek. Szóval sokkal tájékozottabbak és mindent megkérdőjeleznek és vitatkoznak. ...nem rossz értelemben, de, hogy hát nem fogadják már el annyira ezeket a dolgokat...”

„De nagyon nehéz a szülőknek mondani, elfogadtatni, amikor tudjuk, hogy mindent az internetről összeszednek...”

A szülő – gyerek kapcsolat változásai

Elvek, nevelési módszerek

A kisgyermeknevelők úgy látják, hogy a szülők nevelési gyakorlatában is változás történt. A vezető szerepből inkább egy gyermeket követő szülői attitűd bontakozik ki. A szülői magabiztosság a gyermeknevelés helyzeteiben csökken és felváltja a helyét egy bizonytalanabb, de elfogadóbb, kevésbé határokat húzó, inkább igényeket kielégítő hozzáállás.

„A régi szülők sokkal biztosabbak voltak és ...voltak elveik, hogy mit vár el a gyerektől, tehát egy nevelési elv mellett terelgette a gyereket. Ma pedig a bizonytalanság, a bizonytalan szülő az próbál a gyerek igényei után futni, minthogy megadná az itinert a gyerek fejlődéséhez.”

Egyes kisgyermeknevelők a narratíváikban a szülő-gyermek kapcsolatot barátnak írják le, ahol a gyermek döntési köre, felhatalmazottsága jóval tágabb, mint korábban.

„A gyerekeknél azt vettem észre, hogy barátnak tekintik, mindent megbeszélnek velem, olyan dolgokat is, ami nem rá tartozik és például, ha régen azt mondta a szülő, hogy innen megyünk a közértbe, akkor Julcsika elindult és ment a közértbe. Most felteszik neki a kérdést, hogy mennünk kéne a közértbe, elmenjünk? Szóval teljes mértékben a gyerekek adják a döntést. Ami furcsa a mostani világban, hogy nincs határozottság, nincs következetesség, nem mernek nemet mondani.”

„Ők a főnökök már otthon.”

„Sajnos nehezen bírnak a gyerekekkel, ez a meleg megengedő nevelői attitűdjük van szerintem és a gyerekek irányítanak.”

„Most ilyen szabadelvűség vagy nem is tudom mi, tehát amit a gyerek mond, az van.”

„Meleg – megengedő szülői attitűd van, és kellenének a gyerekeknek a szabályok, amik sajnos nem nagyon vannak, vagy csak pár helyen és hát sajnos ezt a gyerekek kicsit kihasználják.”

Együtt töltött idő mennyisége és minősége, a szülői jelenlét és figyelem változása

A kisgyermeknevelők narratíváiban több helyen megjelenik a szülő-gyermek közösen töltött idejére vonatkozó tapasztalat. Úgy látják, hogy mind a mennyiség mind a minőség dimenziójában történt változás. A kisgyermeknevelők szerint a szülők kevesebb időt töltenek a gyermekükkel, mint régen.

„Több időt tudtak a gyerekekkel lenni, most ugye kevesebb időt tudnak a gyerekekre fordítani, és próbálják más dolgokkal kompenzálni ezt.”

Az együtt töltött idővel kapcsolatban a szülői jelenlét minőségében is változást látnak. Több kisgyermeknevelő kiemelte a szülői figyelem, a szenzitívitás és a gyerekekkel való kizárólagos jelenlét hiányát.

„Régen az volt, hogy este leült a család és beszélgetett, most már mindenki külön eszik, itt esznek – ott esznek, nincsenek az összetartó családi események. Azért van kivétel.”

„...nem tanítják meg őket pohárból inni, de most ez amiatt-e, hogy ez nekik kényelmesebb, hogy csőrös- poharat meg cumisüveget adok, mint hogy odafigyeljek a gyerekekre és megtanítsam pohárból inni.”

„Felpörgött ritmus van és tehát a szülő is szerintem a gyerekekkel azt az időt, amit innen elvitte és minőségibb időt töltött, mintha nem is haza viszik sokszor...Hanem még ide megyünk, oda megyünk, tehát pörgünk.”

Több kisgyermeknevelő kiemelte, hogy a szülők inkább programokat kínálnak a gyermeknek, mint a szülői figyelmet, jelenlétet. Úgy érzik, ez a felgyorsult tempójú életmóddal, az információk elérhetőségével, a szülői bizonytalansággal áll összefüggésben. A gyermek részese a szülő gyorsan zajló életének, a szülőnek nehéz lelassulnia és a gyermek valódi szükségleteihez igazodnia. A kisgyermeknevelők úgy látják, hogy a gyermekekkel jóval több minden történik manapság, de mégis kevesebb megfelelő élményhez jutnak, mint régen. A szülővel közösen valami másra figyelnek, kevésbé ketten egymásra. Nem maguk között, hanem valahol máshol vannak.

„Most egy szülő és a gyermeke – tisztelet a kivételnek – ha együtt vannak, akkor folyamatosan valamit csinálniuk kell. ...Tehát olyan nincs, hogy otthon együtt legyenek. Tehát az van, hogy mindig valamit tenni kell a gyerekért, mert különben, Úristen, nem adtam meg a gyermekemnek mindent is.”

„Sokkal nyugodtabbak voltak a szülők ilyen szempontból...nem volt ez az állandó vibrálás, nem volt ez az idegi megterhelés, ami szerintem a gyereket nagyon megterheli...Olyan szépen minden nyugalomban ment 30 éve. De utána is.”

A kisgyermeknevelők a gyermekre való figyelem egy másik jellegzetes változásáról is meséltek, ahol a gyermekkel való együttlét során a szülő nem teremt egy külön érzés- és viselkedéses világot. A gyermek a szülő aktuálisan zajló folyamatához „szegődve” kénytelen haladni, kifejezetten rá irányuló figyelem nélkül.

„Nagyon sokszor látom, hogy délután is, ha jönnek a gyerekért, akkor nem biztos, hogy mondjuk mindig a gyerekekre figyelve, hanem az a mobilon lóg, beszélgetnek akár még, szegény gyerek csak úgy ott van. Talán próbál öltözni egyedül, de inkább csak rohangál. Én például ezt látom nagyon sokszor, hogy nem annyira a gyerekek a központok, hanem úgy minden más.”

„A gyerek az csak úgy van. Kocsiba be, kocsiból ki.”

„Nincs idő vele foglalkozni, hogy miért kék az ég, miért zöld a fű, meg nem tudom, nőnek a virágok.”

„Szóval sokkal több időt fordítottak a gyerekeikre. Itt most a kezükbe nyomják a telefont, bekapcsolják a tv-t, a meséket és ők meg élnek az életüket.”

„...nem tudják az énidőt lecsökkenteni, tehát ők vannak felül és utána jön a gyerek. ...oké, járjon el tornázni, járjon el futni, de a gyerek is férjen bele az időbe.”

Tapasztalatok vs. elméleti ismeretek

A kisgyermeknevelők úgy látják, hogy a szülői szenzitivitás csökkenése összefüggésben van azzal az általános élménymóddal, hogy az információk elérhetősége miatt a szülők a támogató forrásokat inkább kívül keresik. A saját tapasztalatokból kevésbé tudnak és mernek meríteni. A gyermekre irányuló figyelem is számos kívülről kapott információval vetekszik. A szülői ráérzés, figyelem, a gyermek jelzéseinek észrevétele alacsonyabb szinten működik a kisgyermeknevelők szerint.

„Tehát most viszont ez nagyon nehéz – vagy lemarad a szülő a pillanatról – vagy nem veszi észre azt a pillanatot, vagy vár – külső segítségre.”

„A mai világban nagyon fontos figyelni a gyerek jelzéseire. Arra, hogy éppen most mit csináljak. Tehát ez a koncentrált figyelem az, ami talán most hiányzik a szülőkből.”

A nevelési, gondozási helyzetek is problémássá válhatnak az információ alapú szülői megközelítések során. A természetes folyamatok pedig bonyolulttá. A szülők a saját érzéseiktől, tapasztalataiktól el vannak választva, és kevésbé bíznak ezekben.

„Régen összejöttek a játszótéren, megbeszéltek a nevelési problémájukat és akkor a szülő az ösztöneire hagyatkozva kifundálta magának, ...illetve figyelt a gyerekeknek a jelzéseire, és amit tapasztalt, illetve az anyai ösztönök és a gyerek jelzéseit azt összhangba tudta magával hozni és annak mentén nevelgette a gyereket. Most viszont ezeket az ösztönöket valahogy és a józan paraszti ésszel elnyomják a szülők.”

„Sokkal egyszerűbben kezeltek egy szobatisztasági problémát, figyeltek a gyerek jelzéseire, nem kerekítették nagy feneket neki és szépen szobatisztává vált a gyerek.”

Változás a határok kijelölésében, a szabályok kialakításában és a következetességben

A kisgyermeknevelők úgy látják, hogy a szülők manapság kevésbé jelölnek ki és képviselnek következetesen világos határokat a gyermekek számára. A szülői reakciót kívánó helyzetekben bizonytalanabban vesznek részt, a határ-

húzás-határfeszegetésből fakadó feszültséget igyekeznek áthidalni, kikerülni. Legtöbbször visszalépéssel, megengedéssel reagálnak. Aggodalmat élnek át a gyermek negatív érzései kapcsán, védeni igyekeznek ezektől a gyermekeket.

„A szülő mindent meg akar neki adni az első pillanattól kezdve, amikor a gyerek elkezd sírni vagy tiltakozni. Annak oka van. A mai szülők megtesznek mindent, csak hogy ne sírjál. Ne hisztizzél, inkább megkapod. Régen sokkal jobb volt a kommunikáció a szülő és a saját gyerek között talán.”

„Nem mernek rászólni, hogy nehogy sérüljön. Pedig nem sérül, egyszerűen nem tudja, mit lehet és mit nem.”

Több kisgyermeknevelő kiemelte, hogy a szülők a gyermekek nem kívánatos kéréseit, intencióit, viselkedéseit ritkán állítják le, ritkán tartanak ellen, azaz képviselnek egy határozott állásfoglalást.

„Hogy azt mondjam a gyerekemnek, hogy „Nem!”, olyan nincs, vagy nagyon ritka. Mert ha azt mondom, hogy „Nem!”, akkor biztos valami rossz szat teszek vele és akkor ez által, inkább megengedem, akkor már itt elborul kicsit az egész.”

„Nagyon sok szülőnél látom azt, hogy a gyerek uralkodik. Én ezen el vagyok képedve. Most 4 gyereket szoktattam be és három úgy utasította a szüleit, hogy egyszerűen nem hittem el...hogyan történik meg, hogy egy 2 éves gyereknek nem lehet azt mondani, hogy „nem”. Vagy „várjál légy szíves”. Egyszerűen azok a szavak, amiket használtak, a hangnem, amiben használták...El voltam képedve.”

„Szerintem itt a fél társaságnak nincsen semmi baja, csak éppen nem szabtak neki határokat, hagyták inkább, tessék, itt van, odaadom a telfont. És rá van aggatva, hogy nem tud szociálisan beilleszkedni sehova. Dehogynem, csak egy kicsi útmutatás kell neki, ez hiányzik a mostani szülői nevelésből. Túl engedékenyek, túl ráhagynak mindent, addig is elvan.”

„...voltak szabályok, amiket igyekeztek a gyerekekkel megtaníttatni, voltak elvárásaik a gyerekekkel szemben.”

„A legtöbb szülő nem tudja, mit csináljon a gyerekével, félnek a gyereküktől, a legtöbben hagyják, hogy azt csináljon, amit akar, hogy ne konfrontálódjanak, főleg előtűnik.”

„Sokkal jobban lehetett rájuk hatni, otthon ugye mindent lehet és nehezebben alkalmazkodnak a szabályokhoz.”

A kisgyermeknevelők narratíváiból az is látható, hogy változásnak élik meg azt a helyzetet, amikor a gyermek viselkedésének a szülő általi regulálása, leállítás, áthangolása még a fájdalom okozása, vagy a szülő fizikai határainak megsértése során sem történik meg.

„Sokan félnek bejönni a gyerekért, hogy hogy fogadja most a gyerek, megüti, nem üti meg, haza akar-e menni. Valami ellen tiltakozik a gyerek, megteheti, nincs következménye, nem tudja mi lesz otthon, azt csinál, amit akar. Régen ilyen nem volt.”

„Ami nekem sokat változott a szülő-gyerek kapcsolatban és soha el nem tudtam képzelni, hogy ezt meg fogom élni, látni. Van, amikor jön az anyuka és (a gyermek) köszönés helyett odamegy, megütögeti, megrugdossa, arcon üti és ennek nincs semmi következménye. „Jaj, nem szabad” és ugyanúgy folytatják. Nekem ez megdöbbentő. Ott állok és meg se tudok szólalni, hogy mi válhatta ki a gyerekekből, a szülőkből, hogy ennyire engedékenyek lettek.”

A kisgyermeknevelők a változások mögött a felgyorsult világot, a társadalmi változásokat látják, kiemelve a digitalizáció fejlődését. A kisgyermeknevelők úgy látják, hogy a szülők feszültsége a digitalizáció által is megtámogatott megváltozott munkaerőpiaci feltételekhez is köthető. Az online munkavégzés, a folyamatos elérhetőség, a bizonytalanabbá váló megélhetés, a kevésbé kiszámítható folyamatok mind hatással vannak a szülők állapotaira, jelenlétük minőségére. A kisgyermeknevelők szerint a szülőkön ma jóval nagyobb teher van, a munka, a munkavégzés „átfolyik” a család terébe, idejébe, a munkát végző keveredik a szülő szerepével. Nehéz szétválasztani helyet, időt, identitást. Ebben a munkavégzéssel átszőtt családi életben a kisgyermek is résztvevő, rá is hat mindez.

„Könnyebb volt nekik (régén), nem volt ez a nagy rohanás. Most jön a gyerekért és fut, fut. Az egyik fülében a fülhallgató és dolgozik közben. Nem volt ez. Le tudta tenni a munkáját és csak a gyerek. Ez nehezebb a szülőknek.”

„Nincs meg az a létbiztonsága a szülőnek, mint régén. Féltik a munkahelyet. Ezáltal a gyerekek is benne vannak ebben a rohanó világban.”

„Sokkal jobban kell hajtaniuk a pénzt. 30 évvel ezelőtt, ha azt nézzük, hogy keresett valaki egy bizonyos összeget, abból nagyjából meg tudott élni és akkor nyugalom volt. Biztos, hogy ez az oka szerintem...sok idegrendszeri terheltség és nem csak a gyerekeket, a szülőket is.”

Hangsúlyosan megjelenik a narratívákban, hogy a kisgyermeknevelők szerint régebben nyugodtabbak voltak a gyerekek és a felnőttek is.

„Talán régén nyugodtabbak voltak a gyerekek. Maga a nyugalom, az egy dologra koncentráció, az sokkal jobban ment a gyerekeknek régén.”

„A gyerekükkel is türelmesebbek voltak. Tehát már reggel sokszor mikor 7-kor, fél 8-kor hallod az átadóban, hogy „Igyekez már, mert most már elegem van!” Hát épp ideértek még, miből van elegendő?”

A legtöbb kisgyermeknevelő szerint a megváltozott élettempó, a több csatornán érkező ingerek állandó és intenzív jelenléte, a felgyorsult folyamatokban való részvétel magyarázza a változások nagy részét.

„Van ez a felgyorsult világ, hogy annyi inger éri a gyerekeket, hogy néha már nekik sem elég, ha azt mondd „szombaton otthon vagyunk”. Mert-hogy ugye pörög az idegrendszerük, de szerintem a szülők is sokkal többet pörögnek.”

A tempó (felgyorsult világ, „pörgés”) gyakran nem teszi lehetővé a szülő számára, hogy végig kísérje a gyermek időt és lassabb tempót kívánó tanulási folyamatait. A sietség, siettetés során megspórolt idő végül mégis lemaradásokat, meg nem oldott fejlődési feladatokat hozhat.

„Most az öltözködésben nagyon kevés gyerek tud önállóan öltözködni, amivel szintén nincs baj, mert meg fogja tanulni, úgysis megtanulja, de itt jön megint az idegrendszer. Mert hogy nincs idő arra, hogy szépen hagyom, hogy önállóan öltözzön. Régen, azért, ha jöttek egy gyerekért a bölcsődébe, nem azért öltöztek 15 percet, mert a gyerek föl-le rohangált és nem akart menni, hanem mert beszélgettek, megvárta míg türelmesen felöltözik a gyerek.”

A narratívákban megjelenik a digitális technológiák megjelenésének, állandó jelenlétének szerepe és a hatása. A megkérdezett kisgyermeknevelők még a digitális korszak előtt kezdték a pályájukat, számukra a digitalizáció hatásai ezért talán differenciáltabban megragadhatóak.

A kisgyermeknevelők narratívái láttatják, hogy a technológia jelenléte mind a szülő-gyermek kapcsolatban, mind a gyermekek viselkedéses és mentális állapotaiban is változásokat hozott.

„Az én véleményem, hogy az a probléma, hogy lehet, hogy már itt a mobiltelefonok világa van, meg a számítógép, meg ilyesmi, hogy már mikor a kisgyerek megszületik, lehet, hogy már olyan fontosnak éri ő is, hogy az anyának fontos ez a telefon, hogy nem ő rá néz, lehet, hogy nem alakul ki a szemkontaktus és akkor neki is kell később az a telefon, mert ha anyának az ugyanolyan fontos, mint ő.”

A változások a szülő jelenlétét, részvételét, elérhetőségét, ezáltal a gyermekkel zajló interakciók minőségét érintik.

„Nagyon sokszor látom, hogy jönnek érte, vagy viszik haza, ugye előveszik a babakocsit, beleültetik és nyomogatja a telefont. Lehet, hogy az a gyerek 3 éves elmúlt és szerintem sétáltatni kéne kézen fogva. Tisztelet a kivételnek, mert van, aki megteszi. Nekem ez sokszor szembetűnik, hogy kevés minőségi időt töltenek a gyerekekkel.”

„Volt olyan kislány, akit reggel hozta be az anyukája, ordított, de nagyon. Mondom „mi a baj?” „Hát elvettem tőle a telefont.” És ez kora reggel, hogy már útközben sem az van, hogy nézd a tájat egy kicsit, hogy ott megy egy kutya, ott van egy gyönyörű fa, most kezdett el zöldellni, vagy stb.”

A kisgyermeknevelők tapasztalják, hogy a technológia a szülőség eszközévé is vált, beépült a nevelési-gondozási folyamatokba.

„A szülő home office-ban dolgozik otthon és ezek a modern eszközök, a tv., video, bármi. A másfél éves gyerek csak úgy hajlandó leülni étkezni, ha anyuka bekapcsolja a mesét, és tömi a gyereket, passzív a gyerek az étkezés során, ez szerintem nagyon rossz dolog.”

„Szerintem ... nem biztos, hogy mindig a szülő itt az, aki ezekről tehet. Ha nem ez a felgyorsult világ van. És például pont ma voltam egy ilyen szituációban. Azt látom, ahogy így nézek ki a csoportszobából, hogy egy nagy 3 éves gyerekről beszélünk, hogy fekszik a pelenkázón mobiltelefont nézeget vagy nem tudom, gondolom valami mesét, apuka meg öltözteti azt a nagy fiút. A gyerek az csak úgy volt. És akkor egy pillanat alatt – úgymond kiszedte, hogy na akkor lehet jönni kezét mosni és be a szobába. És az a szegény kislány sírt-sírt, hogy kérem a telefont, kérem a telefont. Apuka mondta, hogy az az enyém, menjél a szobába be játszani. És akkor most szegény egy ilyen úgymond virtuálból bekerült egy ilyen csoport szobába, ahol így ahhoz képest azok a játékok nem olyan... olyan semmilyenek.”

„A kütyü világában élünk, ezáltal túl sokat kütyüznek a gyerekek. A társadalmunk hátránya, hogy nagyon sokat dolgoznak, nem tud mit csinálni, leülteti a kütyü elé, aki nem dolgozik, az is. Amikor látom, hogy úgy öltöztetik át, hogy a kezében a 20-22 hónaposnak a telefon. Hát nem biztos, hogy jó.”

A gyermekekről vallott nézetek

A gyermek mint „főszereplő”

A megkérdezett kisgyermeknevelők tapasztalják a családi élet és a gyermeknevelés dinamikájában bekövetkező változásokat. A gyerekek szerepe a családban jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedek során. A gyerekeknek meghatározott, aktív szerep jutott a családi életben, részt vettek a mindennapi tevékenységekben és feladatokban, ami erősítette a családi összetartást és az egymás iránti kötődést. Az érzelmi biztonság és a szeretet kiemelkedő fontossággal bírt a nevelésben és a családi kapcsolatokban. A narratívákból a gyermek mint „főszereplő” rajzolódik ki. A gyermekek a családi dinamikában jelentős szerepet töltenek be, a gyermeki igények és kívánások kielégítése kerül a családi élet középpontjába, ami új kihívásokat jelent mind a szülők, mind a kisgyermeknevelők számára.

„Sok helyen úgy van, hogy megszületik egy kisbaba, akkor minden a köré fókuszál, és mindenki csak a gyerekeknek akar jót, valahogy nem olyan normális módon illeszkedik be a családi életbe. Mondjuk megszületett a kisbaba, és akkor, ha ő aludt, akkor telefonokat kihúztak, nem lehetett végigmenni még a lakáson se, mert ne zavarják meg. Régen a gyerek ebbe

belesimult, valahogy sokkal rugalmasabban tudták kezelni ezeket a dolgokat.”

„A gyerekek, most én úgy látom, hogy abszolút a főszereplők, abszolút ő körük rendeződik a család. Régebben része volt jobban a családnak. Abszolút főszereplője a családnak, tehát nem része, hogy mi együtt vagyunk, a család, hanem a gyerek szükségleteihez igazodnak. Egész szélsőséges megnyilvánulásokba is belefutunk.”

„Régen és az én életemben is a gyerekeknek megvolt a helye a családban, illetve ez azt jelentette, hogy részt vettünk a család életében. Kisebb-nagyobb feladatokkal. Benne élünk a családban. Régen megvolt a szerep, a hely és minden egyéb a gyerekeknek, most én azt látom, hogy egy picit eltolódott a gyerek igényeit kielégíteni maximálisan irányba, hogy a gyerek az fönt van a dobogó legfelső fokán és mindenki más csak utána jön. És ennyiben változott a gyerek szerepe a családban.”

A kisgyermeknevelők érzik, hogy a társadalmi és a kulturális változások jelentős hatással vannak a családi életre és a gyermeknevelésre. Ennek megértése és kezelése kulcsfontosságú a kisgyermeknevelés területén, és felhívja a figyelmet a szülők és a kisgyermeknevelők közötti szoros együttműködés fontosságára a gyermekek egészséges fejlődése és nevelése érdekében.

A szabadidő és a napirend változásai

A megkérdezett kisgyermeknevelők narratíváiból élénk tárul, hogy a gyerekek szabadidős tevékenységei és a napirend is megváltozott. A pedagógusok úgy érzékelik, hogy a pályájuk elején kevesebb programlehetőség volt elérhető a gyerekek számára, és inkább otthon vagy a szabad levegőn játszottak. A kisgyermeknevelők azt tapasztalják, hogy a gyerekeknek több idő jutott a nyugodt és elmélyült játékra, pihenésre, manapság azonban számos program és tevékenység közül választhatnak a szülők.

„Ez a mindenféle programokra megyünk, tehát minden. Hétfvégén 26 programot bezsúfolnak, hogy ide megyünk, ezt nézzük, azt nézzük. Hogy ezt nem értem, hogy ez az „otthon vagyunk, kicsit csak elvagyunk, játszunk, hagyjuk unatkozni” dolog ez mennyire kezd eltűnni. Hogy egyre inkább, mert ha otthon csak úgy el van, és játszik, azt úgy értelmezi rögtön a szülő, hogy szegény unatkozik és akkor gyorsan valami történést.”

A megkérdezett kisgyermeknevelők úgy gondolják, hogy a játszóházak, plázák elterjedése hatással van a családok szabadidős tevékenységének megváltozására.

„Szerintem nagyon sokan vannak úgy, hogy sok helyen nyitottak játszóházakat, jön a szülő a gyerekért a bölcsődébe, itt lehúz 8-9 órát, és nem hazamennek, hanem elmennek a játszóba. Na most lehet a gyerekeknek jó, mert kitombolja magát, de lehet úgy felpörgeti magát estére, hogy a szülő nem tudja otthon lefektetni. Szerintem az, hogy kézen fogva hazasétálnának,

és közben beszélgetnének és bemennének egy pékségbe fagyit venni, pogácsát venni, otthon lenyugodna a szülő és a gyerek is a napi monotonitás mellett, szerintem sokkal jobb, mint bemenni a játszóházba.”

„Hát régen szabadban voltak a gyerekek folyamatosan. Vagy mentek kirándulni, tehát ott inkább az volt, hogy kirándultak, utaztak. Leginkább szabadban. Most a szabadidős tevékenység a pláza. Tehát konkrétan egy kis gyerek, akit hétvégén muszáj elvinni valahova és akkor ez így program. Itt kegyetlen elcsúszás van. Ég és föld.”

A kisgyermeknevelők narratívái nem csupán a szabadidős tevékenységek és a napirend megváltozását láttatják, hanem felhívják a figyelmet arra, hogy a mai kor gyermekeit túl sok inger veszi körül, az ingergazdag környezet, a túl sok tárgy, túl sok információ túlterheli a gyermekeket és fárasztó hatással van az idegrendszerükre.

„Egyre jobban látom rajtuk. Elfárad a kis idegrendszerük. Hogy rengeteg inger éri őket. Szerintem túl korán és túl sok inger.”

„Az idegrendszerüknek a fejlődése között óriási különbség van szerintem. Addig, míg régen egy nyugodt idegrendszerrel, rendes mozgásfejlődéssel fejlődő gyerek kialakult idegrendszere szépen tudott mindent elsajátítani a maga korának megfelelően, érettségi szintjének megfelelően és ebben ugye mi tudtuk őket támogatni a bölcsődében, meg a szülők is egyáltalán. Tehát egy 3 éves gyerek eljutott abban az időben számítandó 3 éves szintre, ami önállóságban, beszédfejlődésben, mozgásban kellett. Ma már akkora szakadék lehet gyerek és gyerek között idegrendszerileg, hogy egy 3 éves gyerekre már én szerintem nem lehet felállítani egy általánosságot. Ahova egy 3 éves gyerekek el kell jutni, mert óriási egyéni eltérések vannak. És ezt most ne úgy értsd, hogy régen ugye skatulyáztuk őket, hogy minden 3 éves így meg úgy, hanem hogy tényleg volt egy idegrendszernek egy folyamatos fejlődése. Régen az idegrendszer nyugodtan tudott fejlődni, sokkal nyugodtabban tudott egy gyerek létezni.”

Több kisgyermeknevelő kiemelte, hogy a szülők munkaidejének változása is befolyásolja a családok szabadidős tevékenységeit. Többen úgy gondolják, hogy gyakran tervezett programokkal próbálják a szülők kompenzálni a hiányzó minőségi időt.

„Nyilván átalakult ez az egész munkaerőpiac, egyre több szülő már akár vállalkozóként, akár ilyen külföldi cégeknél, ilyen multiknál dolgozó szülők, hogy hát...elhúzódik, kitolódik nyilván a munkaidejük, valószínű ez a kompenzáció része a dolognak. Hogy ez innen ered, hogy egyre kevesebb idő jut a gyerekekre és így próbálja a szülő kompenzálni ezt a dolgot, hogy egyik programból a másikra viszik a hétvégén.”

A szülők munkaidejének változása nem csak a szabadidős tevékenységekre, de a gyermekek napirendjére is hatással van.

„Vannak dolgok, amik nem véletlenül vannak több évtizede, a napirend pl., mert ez nem véletlenül alakult ki. Ennek biológiai háttere van, mikor kell enni, aludni, mennyit kell aludni, mikor kell lefektetni. Ezt nem mi találtuk ki, nem a rendszer, nem a bölcsőde, hanem ez egy biológiai szükséglet, hogy ezt így kell. Sajnos ezt nagyon sokan fölírják, a napirendet. Meg minden azt sugallja nekik, hogy attól, hogy ő anya, azért minden ugyanúgy megy tovább, mint amikor nem volt anya. És ez nem igaz. Nem, nem lesz már semmi sem ugyanolyan.”

„Akkor még a napirend az tényleg napirend volt és mindenki ehhez alkalmazkodott és ez volt a normális, természetes. És senki nem kérdőjelezte meg. Mert mindenki dolgozott és dolgozott 4-ig, fél 5-ig. Nem voltak ezek a nagy különbségek, mint most. Hogy valaki már itt van tényleg normális időben és délután is korán tudnak érte jönni. Valaki meg 11-kor esik be, de már elviszik 3-kor, amikor... dolgozott-e vagy nem dolgozott, min dolgozott, hogy ilyen jól tud jönni. Olyan nagy a szórás most. És ez a napirendjükön is látszik.”

„Szerintem nagyon felborult a napirend, pont abból kifolyólag, hogy több felé mennek autóval, több embernek van autója, sokkal könnyebben ki-mozdulnak otthonról, sokkal több, akár nézzük azt a pláza lehetőséget, sokkal több helyre lehet elmenni. Szerintem igen, azért felborult.”

„A régi gyerekeknél megvolt a napirend és tudtak alkalmazkodni egy bizonyos helyzethez, hogy jöttek értük, hazamentünk, játszótér, bevásárlás. Ott sokkal jobban tudtak alkalmazkodni, tehát minden ezáltal sokkal nyugodtabb, hiszen nem okozott bizonytalanságot. A mai gyerekeknél szerintem az okoz káoszt, hogy mivel valahol egy kicsit ők irányítják itt az egész rendszert néha, ezért ilyen teljes bizonytalanságban vannak. És mivel teljes bizonytalanságban vannak akár a napirendjüket illetően, mert nem tudja, mikor fekszik le, vagy mikor nem, vagy éppen mikor hova mennek.”

A kisgyermeknevelők úgy látják, hogy a társadalmi változások és elvárások sokszor azt eredményezik, hogy a szülők aktívabb életet élnek, ami magával hozza az állandó „jövés-menést”. Ennek következtében a gyerekeknek folyamatosan alkalmazkodniuk kell a változásokhoz. Az állandó mozgás, a mindig új tevékenységek, az eltérő helyszínek, új környezet, új emberek és új helyzetek megismerését jelenti. A gyermekeknek azonban szükségük van a napirendre, a biztonságra, a rendszerességre és a kiszámíthatóságra. A folyamatos, jól szervezett, ugyanakkor rugalmas napirend hiánya felboríthatja a gyerek érzelmi és mentális stabilitását.

„Az idegrendszerük is fejlődik, főleg 3 éves korig a legjobban, szeretik tudni ezek a picik is, hogy mi, mi után következik. Azt veszem észre, hogy bolyonganak a kis világban, mi lesz, eszünk, nem eszünk, sétálunk, felöltözünk. Amikor itt vannak már két hónapja, ráéreznek, mi, mi után kö-

vetkezik. Nekem furcsa, hogy nem alszanak ágyban délben, nincs lefektetve, nem értem, hogy miért, mikor itt alszik. Nincs meg az a rendszeresség, amit nagyon szeretnek a gyerekek.”

„Nincs is napirendjük a mostani gyerekeknek. A szülők jönnek-mennek szinte egész nap, mert ugye a GYED/GYES-en lévő anyukák sem otthon ülnek és csak a babájukkal foglalkoznak, hanem jönnek-mennek, intézik a dolgaikat és a gyerekek ebbe nőnek bele és ezt fogadják el, hogy a kocsiban alszok, a kocsiban eszek, a kocsiban csinálom mindent.”

A gyermekek magatartása és viselkedése

A megkérdezett pedagógusok a gyermekek érzelmi megnyilvánulásainak terén is változásokat tapasztalnak. A kisgyermeknevelők narratíváiban az egyre inkább individualista társadalmi normák és az egyre gyakoribb gyermeki szabadság kifejeződése mutatkozik meg, amely jelenségek megfigyelhetőek a családi és intézményi környezetben is. A gyermek által mutatott viselkedés visszatükrözi a szülő-gyermek kapcsolat minőségét, valamint a társadalmi változások hatásait. A fejlesztésre szoruló gyermekek aránya növekvő tendenciát mutat, ami a pszichés és fizikai fejlődés terén jelent kihívást mind a családoknak, mind a kisgyermeknevelőknek.

„Valahogy úgy olyan, kezelhetlenebbek, mint régebben. Szólsz nekik, többször szólsz nekik, de egyszerűen elmennek a dolgok a füllük mellett. Folyamatosan feleselnek velünk, visszaszólnak, pedig tényleg nagyon szépen kérünk valamit. Ránk csapnak., oda-oda csapnak. De még le is köpnek. És hogy ezen csak ámulok és bámulok, hogy Úristen, hogy ilyen is van. És akkor jönnek délután a szülők és azt látom, hogy őket is. Rájuk is rájuk csapnak, őket is így leköpi és csak úgy mosolyognak rajta. Hogy nem tudom. Hogy valahogy nem látok korlátokat, nem látok szabályokat.”

„Ami engem egy picit megijeszt, tényleg komolyan mondom, hogy nekem az ijesztő. Az, hogy egyre több az ilyen-olyan mindenféle problémával küzdő gyerek. És nagyon nem jó. Ez tényleg ijesztő. Emlékszem rá, hogy amikor kezdtem, egy problémásabb, autista gyerek került a bölcsődébe, összeszaladt az egész bölcsőde, hogy milyen is az. Most már beszoktatás alatt rögtön szinte minden csoportra, mindenféle problémával, autisztikus tünetekkel küzdő gyermek, nagyon sok.”

„A gyerekek régebben tekintélytisztelőbbek voltak. Tehát ha valamiért mondtam, hogy „ezt nem lehet”, vagy „ide megyünk”, „oda megyünk”, „ezt csináljuk”, „azt csináljuk” akkor úgy jöttek és csinálták. Persze, mint minden gyerek próbálkozott a csínytevéssel, meg megpróbálta többször is. De, amikor többször rászóltam, mondtam neki, hogy ezt nem lehet, akkor azért elfogadta. Van olyan gyerek, aki egyszerűen nem és nem. Nem képes elfogadni. Érdekes. Egyáltalán semmi tekintélytisztelőt nincsen bennük.

Tényleg az ember kedvesebben, határozottabban mondja, próbálja az arcával is kifejezni, hogy ez most tényleg komoly, ezt most nem teheted. És szabályosan belemosolyog az arcodba és mintha mi sem történt volna. De szülővel is.”

„Szerintem annak idején, ez is a fejlődéshez tartozik, hogy jobban előjönnek ma szerintem a beszédhibák, vagy magatartásbeli hibák. Régen ilyen sok nehezen kezelhető gyerek, régen azért nem volt. Ma sokkal több ilyen gyermek van, az is az oka, hogy épp ezek hiányoznak, a szülő-gyermek közötti kapcsolat.”

„Több a fejlesztésre szoruló gyermek valamilyen oknál fogva, mint régen volt. Volt akkor is nem mondom, hogy nem, de hogy ennyi, az nagyon sok. Tehát az, hogy most már mindenkivel foglalkozni kell, vagy pszichésen, vagy fizikálisan ugye, az fura. Fura nekem, az is nagyon sokat változott az évek során. Hát régen, amikor ez kiderült, úristen nagy titokban kellett tartani, most meg már az furcsa, hogy ha valaki nem jár. Tényleg most már az az első, hogy a beszoktatásnál megkérdezzük, hogy jár-e valamilyen fejlesztésre, vagy kell-e vinni. Úgyhogy ez is. A gyerekek hát ilyen impulzívabbak.”

A játék és a játéktevékenység változásai

A kisgyermeknevelők a jelenkori gyerekek játékszokásai, valamint a hozzájuk kapcsolódó attitűdök és viselkedésminták területén jelentős eltérést tapasztalnak. Azt tapasztalják, hogy a mai gyerekeknek gyakran kevesebb belső motivációjuk van a játékra, és inkább külső tényezők, mint például a technológiai eszközök vagy a felnőtt jelenléte, a szülői irányítás szükséges a játéktevékenységükhöz. Ez a trend az elmélyült, kreatív játék és a hosszú távú figyelem hiányában mutatkozik meg.

„Nem ül le elmélyülten. Ez is szerintem arra vezethető vissza, hogy mondjuk csak a mobillal üldögél otthon, vagy csak a tv előtt üldögél. Vagy tényleg játszanak, megtanítják őket inkább otthon arra, hogy mit mivel kell. Mert ugye mi itt próbáljuk a nap x órájában, amikor ő itt van, de hát nem biztos, hogy annyi elég, ha otthon csak a tv előtt üldögélnek. És mondjuk nincs a családdal ilyen közös minőségi együtt töltött idő.”

„Elmélyültebben, jobban tudtak játszani, nem kellett őket tanítani arra, hogy mit kell csinálni. Bementek egy szobába, voltak játékok, pedig közel ennyiféle játék nem volt akkor, sokkal egyszerűbb játékok voltak. De nem kellett úgy tanítgatni őket, hogy most mit csinálj. Nem kellett példát mutatni, hogy így kell kevergetni, megkóstolgattuk. Hanem ez természetes volt. És elmélyültebben tudtak játszani. Jobban elfoglalták magukat a kertben is. Nem volt lódörgés, csellengés, kóválygok, nézelődök.”

A kisgyermeknevelők a játék típusának, mennyiségének és minőségének a változásait is látják. A gyermekek játékával kapcsolatban a kisgyermeknevelők nem csupán a játék szerepének a fontosságát hangsúlyozzák, de arra is felhívják a figyelmet, hogy a játékok túlzott mennyisége, a digitális eszközök gyakori használata csökkenti a játékkal töltött idő mennyiségét, egy-egy játékban való elmélyülését, valamint gátolhatja a gyerekek kreativitását és önkifejező képességét. A technológiai eszközök által kínált instant szórakozás könnyen elvonhatja a figyelmet a hagyományos játékokról, mint például a szerepjátékok, építőjátékok, amely játéktevékenységek szükségesek a gyermekek egészséges fejlődéséhez.

„Nincs ez az ösztönből jövő készítő játék. Hanem vannak az eszközök, amikre felhivod a figyelmet, vagy te, vagy a szülő. Nagyon kevés az a gyerek, aki belülről és érzésből játszik. Tehát hogy ilyen, ez az óriási különbség.”

„Természetes, hogy odament az ember és elindítottuk a játékot, és utána kiléptünk a játékból, de tudták mi az a játék. Most nem tudnak, a 80% bolyong, vagy ott ül.”

„Családlátogatás alkalmával azt vettem észre, hogy például átesünk a ló túloldalára, annyi játéka van a gyerekeknek, nem tud mit kezdeni, belekap ebbe, belekap abba. Lépni se tud, az se jó. Most inkább elmennek játszóházba, vagy a hidegbe sétálnak, csak ne kelljen hazamenni, mert nem bírnak vele. A játszóház jó üzlet.”

„Szerintem most nagyon sok a játék. Az sem jó, ha túl sok játék van, ha egy sárga elefánt, régen jobban odafigyeltek arra, hogy pl. egy plüss is élethűbb legyen. Ezek is a modern rajzfilmekből, játékokból jönnek. Szerintem jobbak voltak régebben a játékok. Viszont vannak olyan fejlesztő játékok, amik régen nem voltak, ma meg nagyon jók. Szerintem jól lehet fejleszteni vele a gyerekeket.”

Lényeges változást tapasztalnak a megkérdezett pedagógusok az önálló játék terén. A legtöbb pedagógus úgy fogalmazott, hogy a mai gyermekek nem tudnak játszani.

„Régen volt kis konyha, volt szerepjátékhoz, volt szimbolikus játékhoz eszköz biztosítva, és a gyerekeknek ösztönből ment a játék. És saját maguk egy belső készítetésből, utánzásból kezdtek el játszani. Ez ma már szerintem abszolút nincs így. Ma a gyerekeknek egy nagy része –nem szeretem ezt a szót –, hogy nem tud játszani.”

„A gyerekeknek sincs nyugalmuk, tehát nem az van, hogy hazamegyek és leülök, és elmélyülten játszok, mert ezek a gyerekek nem tudnak játszani. Nincs homokozás, homokvárat próbálunk építeni velük vagy ásni. Hát a régiekkel totál felástuk a homokozót. Nem, az ő figyelmük nagyon rövid ideig köthető csak le.”

„Van olyan gyerek, akit meg kell tanítani játszani, tehát nem tud. Nem tud konstruálni, azt sem tudja melyik kockát hova kell, vagy mit kell vele csinálni. Le sem ülnek, kezdjük ott. Nagyon ritkán ülnek le már eleve, építeni vagy ilyesmi.”

„A gyerekek jobban tudták mit kell csinálni. Fodrászkoztak, egymást fésülték, meg nem tudom, tehát nem az volt, hogy figyelj, meg kell mutatni nekik. Na, figyelj mit kell csinálni, hanem ők ezt már alaphól maguk csinálták. Építettek, tehát minden megvolt, ugyan úgy bicikli volt, minden volt, mint ahogy most. Csak hát most úgy mindenre úgy rá kell vezetni a gyereket, úgy mégis mit kell csinálni, az a furcsa nekem, hogy nem maguktól, hanem be kell vezetni.”

A mesékben, a mesekönyvekben tapasztalt változások

Szinte minden kisgyermeknevelő említést tett a mese személyiségfejlesztő hatásáról. Azt tapasztalják, hogy vannak családok, ahol ma már háttérbe szorul a meseolvasás és előtérbe kerül a digitális eszközhasználat, valamint a rajzfilmek nézése. Ugyanakkor azt tapasztalják, hogy a gyerekek régen és ma is szerették a mesekönyveket, a mesehallgatást és ezt a bölcsődében is igénylik. A mesekönyvek választékában, mennyiségében, tartalmában és illusztrációjában is látnak változást a kisgyermeknevelők. A megkérdezett pedagógusok arra is kitérnek, hogy rendkívül fontos a mese a gyermekek életében, nem csupán a szülő-gyermek kapcsolatra van hatással, hanem fejleszti a gyermek szókincsét, képzeletét, fantáziáját és szorongást oldó hatása is van.

„A mesekönyvek most mások, más könyvek vannak, mint akkoriban. De én rengeteget próbálok nekik itt bent, az első pillanattól, hogy ide kerültem, olvasni, mesélni. Levenni akár főnről, a magasabb polcról is azt, amit nem mindig adunk oda, merthogy puha lapos és akkor esetleg nehogy széttépjék. És van is rá igényük. Érdeklí őket és szeretik, tehát ebben nincs gond. Biztos ez is az, hogy amikor bekerülnek egy beszoktatáskor a bölcsődébe, mondjuk, hogy otthon is tették-e vagy olvastak-e. És akkor persze, hogy van itt is igény. De egy idő után az a gyerek is fel fog figyelni és odajön, odaül közénk, akár a szoba másik feléből is, akinek ugye ezt otthon nem tették meg. Azért csak elkezdi érdekelni, hogy ott mi történik, jön egyre-egyre közelebb és egy idő után ő is nagyon szívesen odaül, vagy már kéri is, hogy akkor a Boribont, Bogyó és Babócát, ezek most nálunk a menők mostanában.”

„Nem volt akkor ekkora választék. Viszont szerintem jobb mesekönyvek voltak. Néha olyan mesekönyveket hoznak be a szülők meg a gyerekek, hogy komolyan mondom Úristen, ezt komolyan valaki megveszi? Milyen marhaság ez? Hát egy értelmes betű nincs benne. Ronda rajzok, csiricsárré, csillog-villog, zenél, beszél, nyomkodni kell. Borzalmas. Régen tők egyszerű, egy alakos, Reich Károly, meg hasonló. Nagyon aranyosak voltak.

És most is ezeket szeretem, ezeket a régieket. Most is vannak egyébként olyan rajzolóok meg írók, akik tényleg nagyon aranyosakat. A Pagonynak vannak nagyon jó könyvei, de vannak néha olyan szörnyűségek, hogy komolyan mondom.”

„Régen nem néztek ennyi tv-t. Nem igaz, hogy nem volt mese, mert volt. Ők is néztek mesét. A mai gyerekek is néznek mesét. Nagyon sok olyan mese van, ami könyv formájában is megjelenik. Ezen mindig gondolkodtam, hogy jó-e vagy nem, de aztán mindig rá kellett jönnöm, hogy igen, hiszen, ha te könyvben el tudod mesélni, amit képen pörögve lát, akkor sokkal könnyebb neki ezt feldolgozni. Viszont azt is tudjuk, hogy azért azok a mesék, amiket régen kaptak, vizuálisan sokkal lassabbak voltak, sokkal érthetőbbek.”

„A régi mesekönyvekben sokkal kevesebb képi elem volt. Sokkal kevesebb rajz. Voltak benne illusztrációk, de szerintem kevesebb. Sokkal többet jelentett az, amit mondott az ember, vagy amit hozzátett. A mai könyvekben rengeteg az illusztráció és nem csak az, hogy az illusztráció, de olyan ingerdús képek, amiknek mondjuk a végigbeszélése egy fél órába telhet, hogy minden apró részletet, tehát ez is nagyon tömény. Nagyon túl színes, túl van szerintem tolva. Tartalmilag meg olyan számomra irreleváns tartalmú mesekönyvek vannak, amiknek semmi létjogosultsága nincsen, tehát ha mondjuk egy szobatisztaságra való nevelést vesszük, régen teljesen természetes volt, hogy ösztönszerűen jött, most már 81 féle könyv van arról.”

„Régen azért sokkal nagyobb szerepe volt a képeskönyveknek a gyermeknevelésben, vagy hogy mondjam, azért az nagy szerepet játszott, és nagyon nagy élvezettel forgatták a könyveket, azért a könyv, azért nem vezett ki a mai világból. Nagyon szeretik a gyerekek azért ezeket a történeteket.”

A beszédfejlődésben tapasztalt változások

A beszédfejlődés terén változatos tapasztalatokkal rendelkeznek a kisgyermeknevelők. A kisgyermeknevelők látják, hogy egyes gyerekek később kezdenek el beszélni, mint mások, ez az időbeli eltérés a gyerekek egyediségét és fejlődési ütemét is tükrözi. A pedagógusok úgy vélik, hogy a beszédfejlődés elmaradása vagy késése részben kapcsolódhat a gyerekek otthoni környezetéhez és a szülői kommunikáció minőségéhez, hiányához. Azok a gyerekek, akik kevesebb verbális ingerrel vannak körülvéve, vagy kevesebb interakcióban részesülnek otthon, nagyobb valószínűséggel mutatnak beszédfejlődési késlekedést.

„A beszédfejlődésben egyértelműen sok olyan gyermeket láttam így az évek során, hogy nagyon késve kezdenek el beszélni. Van, hogy 2 és fél–3 évesen esetleg 2 szavas mondatot sem. És egyre több és több. Mert hogy esetleg lá-

tom is, hogy jönnek és fejlesztik itt a bölcsődében, logopédiaiilag is. Szóval ezt én egyértelműen látom, hogy valahogy úgy késve indul el.”

„Nagyon sok kisgyerek nem beszél, vagy csak minimálisan, nagyon sok a megkésett beszédfejlődéses kisgyerek. Ennek is valószínűleg az az oka, hogy otthon is keveset beszélnek vele. A gyerekeket elhalmozzák mindenféle dolgokkal, például játékokkal, de igazából idő meg nincs, hogy leüljenek vele.”

„Ezek a gyerekek sokkal később tanulnak meg beszélni és teljesen más a beállítottságuk a beszédben is. A régi gyerekek már 2 évesen folyékonyan beszéltek és érthetőbb volt a beszédük, mint sokszor a 3 éveseknek, és a szókincsük is ezeknek a gyerekeknek más, mint a régi gyerekeknek. Igen ott elmondta a kisfiú, hogy voltam a nagymamánál, mit főzött a nagymama. Itt, ha megkérdem a gyerekeket, hogy mit ettek, meg sem tudják mondani, és hogy mit kaptál karácsonyra.”

„Azért jóval hamarabb beszéltek régebben, én azt gondolom, most azért van olyan, akiknek késik ez a beszéd, inkább ezt venném észre. De vannak, mondom, nekünk is olyan gyönyörűen beszélnek és választékos szókinccsel, hogy csak nézek és kifejezik magukat.”

Az információs technológia és a médiafogyasztás szerepe is fontos tényezővé vált a beszédfejlődés kontextusában. A túlzott televíziózás és a számítógépes játékok használata korlátozhatja a verbális kommunikációt, és befolyásolhatja a gyermekek szókincsének fejlődését és kifejezőképességét.

„A beszédfejlődés az szerintem az egyik legtragikusabb és ennek az oka szerintem a tv. Hogy anno, amíg meséltünk neki és énekelünk, és a szülők esti mesét meséltek, és most nem azért, mert hétfőnként nem volt adás, vagy mert nem néztünk tv-t, mert ők is néztek tv-t, de nem ilyen mennyiségben és ezáltal a beszédfejlődésük sokkal, de sokkal gyorsabb volt, választékosabb volt, a szókincsük sokkal, de sokkal nagyobb volt, mint most. A gyerekeknek a zöme, ami miatt nem tud beszélni, az a nagyon sok tv. Nagyon sok olyan hangot hallanak, amiből nem tudnak táplálkozni és ezek beszédfejlődési problémát okoznak, vagy érthetetlen, vagy ugye hát, ami logopédussal még alakítható, de inkább az, hogy nem tudják kifejezni magukat, nincs szókincsük. Nem tudnak választékosan beszélni. Sőt, hát egy 3 éves gyerek nagyon ritka, hogy folyékonyan beszélne. Nem általános, de azért gyakrabban előfordul.”

Volt olyan kisgyermeknevelő, aki a mai és pályája kezdetén ismert gyerekek beszédfejlődésében nem vett észre változást.

„Akkor is volt, aki nagyon hamar kezdett el beszélni, és volt, aki megkésett. Most is van, aki már cicerói körmondatokban beszél 2 évesen és van olyan 3 éves, aki úgy megy el óvodába, hogy 3-4 szót mond. Szerintem ez annyira nem változott.”

Az egyik kisgyermeknevelő említést tett arról, hogy a mai kor gyermekei széles skálán mozognak az életkori normáktól eltérő kifejezések használatában. Ez a változatos beszédmód lehetővé teszi számukra, hogy komplex gondolatokat fejezzenek ki és különböző helyzetekben alkalmazkodjanak a kommunikációs környezethez.

„A beszédfejltségük, én azt tapasztalom, lehet, hogy a többiek nem ezt mondják, szerintem az fejlődött. Mivelhogy annyi mesét néznek, annyi információ éri őket, hogy... én, sőt azt tapasztalom, hogy felnőttebben beszélnek. Tehát sokszor így a mi szintünkön, még csodálkozom is rajta, hogy milyen kicsi korban és már olyan szlengeket használ.”

A gyerekek gyakran vesznek át a felnőttektől vagy médiából nyelvi mintákat és szlengeket, amelyek mind befolyásolhatják beszédüket és kifejezőképességüket.

„Nagyon sok ilyen szlenget használnak már a mostani gyerekek is, ilyen gyorsított a beszédjük, tehát gyorsan akarnak mindent, tehát előbbre jár a gondolatuk, mint ahogy ki tudja magát fejezni, és nagyon sok ilyen idegen szót használnak, tehát gondolom, ahogy hallják otthon a szülőtől. Viszont sokkal nagyobb a szókincsük, tehát sokkal változatosabb a szókincsük. Már amelyik beszél. És nagyon sokat gesztikulálnak, tehát így ahogy egy-egy gyereket nézek, tehát ahogy alátámasztja a kézmozdulatokkal, a mimikájával.”

„Mintha most a gyerekek talán, nem is tudom, értelmesebbek, okosabbak. Tehát emiatt igen a kifejezőmódjuk is. Olyan szavakat is használnak, amit a felnőttektől jobban ellestek. Például telefon. Játéktelefonnal sétál föl-alá, és ugyanúgy abban a stílusban beszél, ahogy a szülőtől látja. Hogy „igen, jó, aha, hát nem is tudom”. Cukik. Hát ugye ezt látja. Szerintem változatosabb talán most a beszédmódjuk.”

A megkérdezett kisgyermeknevelők közül többen beszéltek arról, hogy a gyermekek ma tájékozottabbak és nyitottabbak, mint korábban. Azt gondolják, hogy ez részben az információs technológia és a média széleskörű elérhetőségének köszönhető. A gyerekek könnyen hozzáférnek különböző forrásokhoz, például televízióhoz, internethez és mobilalkalmazásokhoz, amelyek sokféle információt és tartalmat kínálnak számukra.

„Viszont sokkal tájékozottabbak a gyerekek is. Nyitottabbak, Ami hátrány is, előny is. Mert sokkal tájékozottabbak, nyitottabbak. Olyanokról lehet velük beszélgetni, amiről 40 évvel ezelőtt nem lehetett beszélgetni. Nem tudtak ennyi mindent. Néha olyan fura, hogy 3 éves szájából olyanokat, meséket, történeteket...honnan szedi. Volt olyan gyerekem, aki a vulkánkitörésről tartott előadást nekem. Néztem, miről beszél. Szóval igen.”

„Mivel annyi felé mennek, tv-ben, videón ezt-azt néznek, mindenféle meséket. Arról is nagyon sokat beszélnek. Régen nem volt ennyire tv nézős társaság. Meg nem vitték talán ennyi felé, nem volt ennyi lehetőség, játszóház, Ringató. Kevesebb téma volt régen talán a gyerekekkel.”

A gyerekek mint kis felnőttek és a siettetett gyermekkor

A pedagógus interjúkból a gyerekek felé támasztott szülői elvárások és a siettetett gyermekkorról szóló narratíva bontakozik ki. A szülők gyakran kis felnőttként tekintenek gyermekeikre, és olyan elvárásokat támasztanak velük szemben, amelyek életkorukból adódóan megterhelőek a számukra.

„Tehát a szülő próbál nem gyerekként, hanem felnőttként tekinteni a gyerekekre sokszor. És szerintem azért ez sem olyan jó minden helyzetben.”

„Hamar belecseppennek a felnőtt létbe, hogy a felnőtteket utánozzák ugye mindenben és felnttes dolgokat játszanak.”

„Most már ilyen kislelnttnek tekintik, annyira próbálnak úgy beszélni a gyerekhez, hogy egyszerűen a gyerek nem érti, hogy mit akarnak tőle, tehát igazából már majdnemhogy tényleg nincs ez az igazi gyermekkor. Az tart pár hónapig, aztán utána már ilyen kislelnttnek, hogy... én azt mondom, hogy nem mindent kéne megosztani se vele. Tehát, ami nem őrá vonatkozik, még úgy sem kéne elmondani, ahogy. Jó, vannak olyan dolgok, nyilván, amit nem. Tehát nem tekintjük gyereknek valahogy, mint régebben. Régen a gyerek az gyerek volt. Rá lehetett szólni, most már nem lehet rászólni.”

„A gyerekektől azt várják, hogy mini felnőttek legyenek. Hogy valahogy én azt érzem, hogy a szülő azt gondolja, hogy oké, ez a mosolygós, alvós, evős gyerek oké és következik a felnőttkor. Tehát nincs ebben a gyerekkor, hogy megélheti a gyerek a maga esetlenségét, a maga nagyszerűségét, a törekvéseit, a határok tágítását. Ha már ezt megéli, a szülő kétségbe van esve, hogy hű... hát én ezzel most mit kezdjek. Ez a gyerek eddig mindent megértett, mindent úgy csinált, ahogy én mondtam és most nem. Tehát hogy... és látod, mennyire nem lehet különválasztani, a kommunikációban is megjelenik, hogy már professzori szinten beszél, tehát azt hiszi, hogy a csecsemőkorból ugrunk egyet a felnőttkorba és akkor már nincsen, tulajdonképpen a gyerekkor és a szülőnek már nincs ehhez mit hozzáfűznie. Kész. Felnőtt.”

„Én azt látom, hogy a gyerekeknek nem adják meg azt, hogy fejlődjön magától, tehát hogy mit tudom én, egy éves és ezt csinál, vagy azt csinál, vagy akármű, hogy magától fejlődjön, hanem kicsit ez így meg van gyorsítva, ahogy én látom. Tehát nagyobb az elvárás a szülőnek a gyerekeitől.”

„A gyerekeknél azt vettem észre, hogy barátnak tekintik, mindent megbeszélnek velük, olyan dolgokat is, ami nem rá tartozik.”

Már a bölcsődés korosztályú gyermekek is számos szervezett foglalkozással találkoznak, mint például lovaglás, úszás, idegennyelv tanulás, miközben a pedagógusok hangsúlyozzák, hogy a játék a gyermekkor meghatározó tevé-

kenysége, és sokszor a tervezett tevékenységek elveszik a minőségi időt a szabad játéktól.

„Hogy két és fél éves korban az a legfontosabb, hogy lovagolni tanuljon, meg úszni, meg angolul, hát magyarul is alig tud szegény, nemhogy angolul. De hogy ők már valószínűleg a jövőre készítették, az életre.”

„Szerintem sokat várunk el a mai kisgyerekektől. Az, hogy persze legyenek sikerei, de az, hogy ovi után még elviszem lovagolni, elviszem úszni, mindenféle a gyereket. Túl sok ez egy gyereknek, de felnőttek is. Aztán 3 gyereket 3 fele kell vinni, bejönnek a bébiszitterek, a nagyszülő, a szomszéd néni, bácsi, ebből azt érzi a gyerek, oké, jó nekem, de nincs mellettem az a személy, az anya-apa, akire igazán szüksége lenne, hogy ott legyen mellette.”

„Szerintem nagyon nagy az elvárás a gyerekkel szemben. Emlékszem rá, hogy mikor az én gyerekeim elkezdtek iskolába járni, nem baj, ha nem tud olvasni, azért van az iskola, hogy megtanítsák. Szerintem nagy az elvárás a szülőkkel és a gyerekekkel szemben is. Mire megy iskolába tudjon írni, olvasni, focizni, úszni, angolul. Szerintem régen ez nem volt.”

A kisgyermeknevelőnek (bölcsődének) megkérdőjelezhetetlen szerepe és felelőssége van a siettetett gyermekkor kapcsán. Az interjúalanyok többször hangsúlyozták, hogy a bölcsőde olyan környezetet teremt, ahol az „idő megáll”, és a gyerekeknek lehetőségük van lelassulni.

„Voltunk Újbudán Tari Annamária előadásán, és az nagyon megfogott az a mondat, hogy tulajdonképpen a gyerekeket – és ezt érzem is – hogy vissza kell lassítani. Ebből a sok információs dologból visszalassítani, de ehhez meg nagyon fontos a kisgyermeknevelő belső nyugalma. Mert hogyha megvan a belső nyugalom, akkor a csoport is nyugodt lesz és vissza tudja ezt lassítani.”

„De most nekem nagyon jó a csoport és sikerült visszalassítani őket. A visszalassítás, illetve a belső nyugalom, ha összhangban van, akkor azért lehet őket aktivizálni. Nagyon szeretnek, most én azt tapasztaltam, hogy nagyon szeretnek, hogyha valamit kitalálok és akkor leülünk és akkor együtt tevékenykedünk.”

„Sokkal több a lehetőség, de én azt gondolom erről, hogy nyilván megfelelő mértékkel kinyithatjuk a gyerekeknek a világnézetét és elmehetünk programokra, de nem szabad mennyiséggel túllépni ezt, hogy az most minden napos legyen, vagy minden órában kitaláljak a gyerekeknek valamit.”

„Megtesszünk mindent, hogy jó gyerekkoruk legyen, az az egy év, amit itt átlagosan eltöltenek élményekben, és jól gondoskodó, nevelődő, amit tényleg megérdemelnek. Törekszünk arra, hogy itt megálljon az idő. Nyilván változott a bölcsőde is, sokkal nyitottabb, alkalmazkodik, de próbáljuk megtartani, ami kell.”

A bölcsőde szerepe továbbá abban is meghatározó, hogy a jól szervezett napirend biztosítja a gyerekek számára az elegendő időt a szabad játékhoz, a mozgástevékenységhez és a szabad levegőn való tartózkodáshoz. A bölcsőde igyekszik megőrizni azokat az értékeket és gyakorlatokat, amelyek a gyerekek egészséges fejlődéséhez és a boldog gyermekkori élményekhez szükségesek.

A kisgyermeknevelők gyermekképe

Az interjúkból a kisgyermeknevelők gyermekfelfogása mellett a gyermekképük is kirajzolódik, hiszen a pedagógus narratívákban az ideális gyermekkor is megjelenik. A kisgyermeknevelők gyermekfelfogása és gyermekképe összességében tükrözik a megkérdezett pedagógusok gyermekszemléletét (lásd 1. ábra, Pukánszky, 2005, p. 9). A kisgyermeknevelők szerint az az ideális gyermekkor, ahol a családban a gyermek megkapja a figyelmet és a szeretetet, minőségi időt tud eltölteni a szüleivel, testvéreivel és nagyszüleivel, és a családban van közös játék, élmények és az „együtt vagyunk” érzésnek a megélése.

„Az nagyon jó lenne, ha mondjuk harmonikusan otthon is tudnának minőségi időt eltölteni szülőkkel, nagyszülőkkel így a családban. Ilyen kis élményekkel teli lenne a kis életük.”

„Az a fajta értő figyelem, amivel tényleg az apa meg az anya fordul feléjük, azt szerintem semmi nem pótolhatja. Az a minőségi idő, amit együtt tud tölteni a családdal.”

„Az a fontos, hogy stabilan ott van a család, az apa az anya, vagy hát az ő szerettei, akikkel ő együtt él és számíthat rájuk, és odafigyelnek rá, és szeretettel veszik körbe.”

„A nyugodtság, kiegyensúlyozottság fontos lehet. Nagyon sok család szét-esik. Ez olyan dolog, hogy nyilván jobb, mint egy rossz kapcsolatban lenni, de nagyon hamar szétmennek a szülők és akkor dobálják ide-oda a gyereket. Nem tudom, hogy például az is jó-e, hogy nagyon megosztják a szülők egymás között. Régebben azért jobban együtt maradtak az emberek, mostanában jobban szétmennek. Nagyon hamar szétmennek. Ilyen kapcsolat, olyan kapcsolat, jön új anyuka, új apuka, aztán az is elmegy. Szóval nem biztos, hogy ez annyira jó a gyerekeknek. A szülők nyilván, mint ahogy mindenki, mindig van valami idegeskedni való, izgulni való. Akár a gazdasági helyzet miatt, akár a háborús helyzet miatt. Nyilván ezt a gyermek is megérzi, hogy a szülő állandóan aggódik valamin. De hát az ember úgyse tudja megváltoztatni, mert ez van. Legfeljebb ki-kí a saját habitusa szerint kizárja, vagy jobban beengedi, vagy elengedi, vagy nem foglalkozik vele. Ezt már annyira nem tudom, hogy a szülők ezt hogy élik meg, hogy adják át a gyerekeknek. De nyilván azért ez is érződik.”

„Nem az a jó gyerekkor, hogy mindent megadsz neki, hanem együtt vagy vele, együtt beszélgetsz vele, együtt játszol, együtt focizunk, együtt sírunk, együtt nevetünk. Benne vagyunk a butaságban is, mert nem lehet, hogy ne butáskodjunk egy gyerekkel. És ha ez egy jó gyerekkor, ez sokáig tart. Az a jó gyerekkor, ha ugyanúgy az apával is együtt van, nagyszülővel is együtt van, és az egész család együtt van, és mindenki számíthat mindenkire. Az együtt töltött percek, az együtt töltött idő a legjobb a gyerekeknek és az a legjobb gyerekkor. Minden kornak megvan a maga szépsége és nehézsége is.”

„Ha megszületik a kisgyerek, imádjuk, szeretjük, a legjobbat akarjuk, de ne védjük mindentől, tapasztaljon. Kell neki közösség. Szoros kapcsolat anyával, apával, testvérekkel. Ez nagyon fontos, a legfontosabb. A közös játékok, élmények együtt megélése. Az ő szintjükön kommunikáljunk velük, nem kell fölé menni, de gagyogni se. Meséljenek nekik nagyon sokat, szeressék meg a könyveket. Fontos a párbeszéd, a közös programok, az, hogy világot lásson. Ne az anya csináljon mindent, engedjen be másokat is.”

„A gyerekkor az olyan volt, hogy sokat tudtam játszani, egyedül is, de kaptam tapasztalatot. A mama mindig ott volt. Benne volt, tudtunk játszani. Azoknak van szerencséjük most, akikkel játszanak, (jobban tudnak) kapcsolatot felvenni mással. Próbálnak a mai gyerekek úgy felvenni kapcsolatot, hogy ráfekszik, ellöki, elveszi a játékot és elszalad vele, mert tudja, hogy valami fog történni. Valami kapcsolatot tud felvenni. Együtt rakjuk ki a puzzle-t, hogy kedvet kapjon, a játék nagyon fontos, hogy benne legyen a szülő, nagyszülő. Ezeket meg kell tapasztalni. A nagyobbak, az iskolások már nagyon magukra vannak hagyva: hazamegy, egyedül melegít ebédet. Én imádtam a homokból gombócokat gyúrni, a mai gyerekek nézne, hogy ez nem normális. A 10 évesek már előrébb vannak. Az óvodáskor után van egy nagyon nagy úr.”

„Szerintem a legfontosabb, hogy a gyereket teljes családba várják. A szülők úgy élik meg, hogy várják a gyermeküket, és ez mind a két részről. Teljes családba szülessen a gyermek. Az is fontos, hogy milyen a környezet, ahova beleszületik. Más egy luxus, vagy szegény környezet. Fontos, hogy szeressék a családban, hogy megkapja a testi-lelki fejlődéséhez szükséges odafigyelést, ellátást. Akár gondolhatunk egy orvosi ellátásra is. A társadalmi rétegtől is sokban függ, hogy milyen társadalmi réteghez tartoznak a szülők. Egy alacsonyabb társadalmi réteghez tartozó szülő gyerekei is lehetnek ugyanolyan boldogok.”

„Megadni mindent, szerintem ez a minden, ez túl sok szó, túl sok mindent tartalmaz, tehát nem kell mindent megadni. Szeretetlenben kell nevelni és a lehetőségekhez képest megadni mindent. De már ez is lehet, hogy sok, itt aztán lehetne taglalni, hogy mi az a minden. Tehát a család biztonsá-

ga a legfontosabb, ha meg esetleg válás van, akkor úgy megoldani, hogy amennyire lehet a gyerek ne sérüljön ebben.”

„Egy ideális család, hogy utána hazamegyünk, nem rohanunk, foglalkozunk a gyerekkel, egy gyereknek ez nagyon fontos dolog szerintem, hogy leülünk játszani.”

„A figyelem nagyon fontos. Szerintem arra mindenkinek szüksége van, hogy figyeljek a másokra, hogy figyeljem hogy cseperedik, hogy észrevegyem azokat a dolgokat, amiben ő fejlődött például. Oh, hát ma te szenzációs voltál, nagyon ügyesen öltöztél.”

„Én azt gondolom, hogy bármelyik családba is születik a gyermek, bármilyen egzisztenciába születik a gyerek, az az ideális, ha megkapja azt a figyelmet és azt a szeretetet. Szerintem ez az ideális gyerekkor. Tulajdonképpen ugyan úgy, minthogy a felnőtteknél is a szeretni és szeretve lenni, az a gyerekekre pont ugyanezt lehet mondani, hogy nekik is pontosan ez a fontos. És akármilyen, tényleg akármilyen egzisztenciába születik, mert látok most is olyat, hogy hát nem egy mindent megvevős egzisztencia és mégis olyan szeretet a szülők felé, vagy a szülőktől a gyerek felé az, az ott van. És szerintem ez a legfontosabb.”

Összegzés és konklúzió

A tanulmány a kvalitatív interjúk elemzésével és a kirajzolódó mintázatok értelmezésével a kisgyermeknevelők gyermekekről és a családokról vallott nézeteit ismerteti. A narratív interjúk mintázatai az ideális gyerekkor tulajdonságait is láttatják, azaz az interjúalanyok gyermekfelfogása mellett a gyermekképüket is megismerhetjük, ezek összességében tárják elénk a megkérdezett kisgyermeknevelők gyermekszemléletét.

Az életpályatörténetek elmesélése során a kisgyermeknevelők számára inkább a tapasztalt változások (élmények) emelkednek ki a megélt jelenségek köréből, azok felidézése a hangsúlyos. Feltételezhető, hogy azon jelenségek vélhetően alkalmazkodást kívánnak tőlük, tartósan fennállnak és gyakoriak. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy az általuk tapasztalt megváltozott jelenségek jelen tanulmányban való ismertetése nem azonos egy olyan objektív kép bemutatásával, ami maradéktalanul leírja a jelenlegi kisgyermekes családok, a kisgyermekek állapotát, viselkedését stb. A kisgyermeknevelők maguk is számos alkalommal és felidézett példákkal utaltak arra, hogy vannak családok, gyermekek, szülők, akikre – az általuk gyakran tapasztalt, és itt bemutatott – változások nem jellemzőek. Ahogy már korábban is említettük, a tanulmány az Újbudai Bölcsődei Intézményekben dolgozó kisgyermeknevelők gyermekekről és családokról vallott nézeteit tárja elénk, a feltárt mintázatok mélyebb értelmezései során tendenciák és tendencia jellegű változások rajzolódtak ki, a változatlan vagy a kisgyermeknevelők által könnyen „kezelhető”, könnyen megélhető jelenségeket valószínűleg a peda-

gógusok nem említették, a visszaemlékezés során számukra azok nem voltak hangsúlyosak, de nem is volt célunk számba venni azokat, hiszen a bölcsődei nevelés gyakorlatában tapasztalt jelenségek individuális reprezentációját, szubjektív megélését kutattuk (Kovács, é.n.).

A szülőkről vallott nézetek című fejezetben felvázolt mintázatok ismeretetik azokat a változásokat, amelyek a szülő-kisgyermeknevelő kapcsolat tulajdonságait írják le. Szintén ezen fejezetben kerülnek értelmezésre a szülő-gyermek kapcsolat motívumai.

A kisgyermeknevelők és a szülők viszonyának alakulásával kapcsolatban két szinten gondolkodtak az interjúalanyok: egyrészt a személyes megnyilvánulások szintjén, ahol a kommunikáció megváltozott konkrét jellegzetességeiről (mennyiség, minőség, formai jellegzetességek) számoltak be, másrészt a szülők általános hozzáállásának (tisztelet, együttműködés) szintjén, melynek háttérében a bölcsődéhez mint intézményhez való viszonyulás, az intézménnyel kapcsolatos elvárások, elképzelések megváltozott jellegét, a szülők tájékozottságát és végső soron az életmódját látják.

Néhány évtizeddel ezelőtt a bölcsődére még nem mint szolgáltatásra tekintettek (itt fontos kiemelni, hogy a GYED bevezetése előtt a dolgozni kénytelen anyák számára a bölcsőde „életmentő” volt, 1986 után a bölcsődék ázsiója csökkent, 56%-ukat meg is szüntették), hanem mint „komoly” egészségügyi intézményre, mely egy szigorú rend szerint működik. És valóban így működött. *„Valahogy nem is igényelték (a beszélgetést), mert ők is ebben a rendszerben éltek, hogy itt rend van, ez itt egy egészségügyi intézmény, ...kicsit olyan egészségügyi intézmény jellege volt a dolognak és akkor nem akartak ők bejönni különösebben.”* A bölcsőde inkább a gondozás, mint a nevelés intézménye volt.

Az interjúalanyok úgy érzik, hogy a szakmai tudás – amivel a kisgyermeknevelő rendelkezik –, a szakmai munka „régen” talán elismertebb, önállóbb kompetencia-csomag volt. A szülők számára a kevés hozzáférhető információ között egy valóban releváns és értékes forrása volt a gyermek körüli nevelési-gondozási tudnivalóknak vagy probléma esetén a megoldási lehetőségeknek.

Ma az internet által elért információk korlátlanok, tartalmukban széles palettán mozognak, számos szemléleti spektrumot felölelnek, a szülő szubjektív szelekciója révén tart meg vagy vet el forrásokat vagy tartalmakat. Mindenesetre rengeteg olyan információval rendelkezik, mely szinte lefedi a legtöbb kérdést. Akkor válik kevésbé az internet vagy épp túl sokká, amikor személyes, egyedi elakadások jelentkeznek, és nem sikerül a szülőnek információs alapról építkezni, mert a helyzet komplexebb, testreszabott megoldást kíván. Ma a szülők számára ezen a ponton válhat a kisgyermeknevelő értékes orientációs ponttá.

A szülő-gyermek kapcsolatot tükröző mintázatok közül a legkiemelkedőbbek a szülői nevelési gyakorlatban tapasztalt változások, amelyek a vezető szerepből inkább egy gyermeket követő szülői attitűdöt láttatnak. A szülő-

gyermek együtt töltött idejének mennyisége és minősége is megváltozott, a szülői figyelem, a szenzitivitás és a gyerekekkel való kizárólagos jelenlét hiányát tapasztalják az interjúalanyok. Szintén változást látnak a kisgyermeknevelők a határok kijelölésében, a szabályok kialakításában és a következetességben.

Életpályájuk elmesélése során a kisgyermeknevelők folyamatosan reflektálnak a változásokra, azok okait keresik és tárják elének. A változások mögött a felgyorsult világot, a társadalmi változásokat látják, külön hangsúlyozzák a digitalizáció fejlődését. A kisgyermeknevelők úgy gondolják, hogy a szülők feszültsége a digitalizáció által is megváltozott munkaerőpiaci feltételekhez is köthető. Tehát elmondható, hogy ma a szülőkön jóval nagyobb teher van, a munka, a munkavégzés „átfolyik” a család terébe, idejébe, és ebben a munkavégzéssel átszőtt családi életben a kisgyermek is jelen van, rá is hatással van mindez.

A szülők és gyermekek érzelmi állapotának változása is szembeűnő, egyértelműen érződik a mai szülők és gyermekek nyugtalansága. A megváltozott élettempóval, a több csatornán érkező ingerek állandó és intenzív jelenlétével, a felgyorsult folyamatokban való részvétellel magyarázzák a változások nagy részét a kisgyermeknevelők.

Érdekes az a kettősség, amit a kisgyermeknevelők narratívái elének tárnak a szülői viszonyulás tekintetében. Egyrészt megjelenik a gyermek mint főszereplő, azaz a gyermeki igények és kívánságok kielégítése kerül a családi élet középpontjába, másrészt végig hangsúlyos az a ténymegállapítása a kisgyermeknevelőknek, hogy a mai szülők kevés minőségi időt töltenek a gyermekükkel, hiányzik a koncentrált figyelem, és a gyermek jelzéseinek észrevétele alacsonyabb szinten működik.

A gyermekekről vallott nézetek című fejezetben megismerhetjük a kisgyermeknevelők azon tapasztalásait is, amely a szabadidős tevékenységek és a napirend változásait láttatják. A motívumok mögött a munkaerőpiaci feltételek megváltozását, a játszóházak, a plázák elterjedését, a manapság mindenki számára elérhető rengeteg programlehetőséget gondolják.

A gyermekek viselkedése, magatartása is megváltozott, a narratívákból az egyre gyakoribb gyermeki szabadság kifejeződése mutatkozik meg, valamint a fejlesztésre szoruló gyermekek aránya terén növekvő tendenciát tapasztalnak a kisgyermeknevelők.

Az interjúkból kirajzolódik a gyermekek játéktevékenységére vonatkozó változások. Egyhangúan azt tapasztalják az interjúalanyok, hogy a mai gyerekeknek kevesebb belső motivációjuk van a játékra, és sokszor igénylik a technikai eszközt, a felnőtt jelenlétet, a szülői irányítást a játéktevékenységükhöz. Több kisgyermeknevelő számolt be a beszédfejlődés területén tapasztalt változásokról is.

Összességében elmondható, hogy a kisgyermeknevelők a szülők és a gyerekek helyzetét ma nehezebbnek gondolják a jelenkor társadalmában. Visszaulva az elméleti keretekhez, ahol a gyermekkor társadalmi konstrukcióként való értelmezésére támaszkodtunk, a pedagógus narratívákban

megjelenik a plurális gyermekfelfogás, az interjúkból kirajzolódik a gyermek mint „főszereplő”, a nyugtalan gyermek, a figyelemhiányos gyermek, a túlterhelt gyermek és a siettetett gyermek. A kisgyermeknevelők interjúiból a gyermekkor siettetését leíró megközelítés bontakozik ki. Az interjúalanyok nézeteiben a bölcsőde „lelassítja az időt”, annak szerepe meghatározó a siettetett gyermekkorban. A bölcsőde azáltal, hogy nyitott és alkalmazkodó, de egyben megtartja a szükséges struktúrát és stabilitást, segít abban, hogy a gyerekek megkapják azt a támogatást és gondoskodást, amire szükségük van ebben a siettetett világban.

Irodalom

- Bartlett, F. C. (1985). *Az emlékezés*. Gondolat Könyvkiadó.
- Bencsikné Molnár, R. (2023). *Pedagógusok gyermekfelfogása. Tanítók gyermekekről vallott nézetei életpályájuk narratívának tükrében*. Doktori értekezés. DOI-azonosító: 10.15476/ELTE.2023.168
- Buckingham, D. (2002). *A gyermekkor halála után*. Helikon Kiadó.
- Elekes, Gy. (2018). Narratív életinterjú módszere a társadalomtudományok kvalitatív kutatásában. *Szociálpedagógia*, 6(1)1, 42–51.
- Elkind, D. (2001). *The Hurried Child*.
- Glaser, B. G. (1992). *Basics of Grounded Theory Analysis*. CA: Sociology Press.
- Golnhofer, E. & Szabolcs, É. (2005). *Gyermekkor: nézőpontok, narratívák*. Eötvös József Könyvkiadó.
- Gyáni, G. (2000). *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó.
- Jenks, Ch. (1996). *Childhood*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203129241>
- Kéri, K. (2002). Gyermekképünk az ötvenes évek első felében. *Iskolakultúra*, 12(3), 47–59.
- Krippendorff, K. (2012). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology* (3rd ed.). Thousand Oaks, Sage Publications.
- Kovács, É. (é.n.). Interjúk módszerek és technikák. In Feischmidt, M., *Kvalitatív módszerek az empirikus társadalom és kultúrakutatásban*. Szabadbölcészlet. http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/index72c4.html?option=com_tanelem&id_tanelem=835&tip=0 (2024. 05. 13.)
- Kovács, É. J. (2015). Az emlékezet szociológiai elméletéhez. In Bodor, P., *Emlékezés, identitás, diszkurzus. Pszichológia és társadalom* (pp. 207–230). L'Harmattan Kiadó.
- Kucsera, Cs. (2008). Megalapozott elmélet: egy módszertan fejlődéstörténete. *Szociológiai Szemle*, (3), 92–108.
- Mitev, A. Z. (2012). Grounded theory, a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve. *Vezetéstudomány*, 43 (1), 17–30. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2012.01.02>

- Mitev, A. (2015). Grounded Theory. In Horváth, D. & Mitev, A., *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv* (pp. 85-126.). Alinea Kiadó.
- Montgomery, H. (2009). *An Introduction to Childhood: Anthropological Perspectives on Children's Lives*. Wiley-Blackwell, West Sussex.
- Postman, N. (2000). *The Disappearance of Childhood*. Vintage Books.
- Prout, A. (2005). *The Future of Childhood. Toward the interdisciplinary study of children*. Routledge Falmer. Taylor & Francis Group. https://doi.org/10.4324/9780203323113_chapter_5
- Pukánszky, B. (2005). *A gyermek a 19. századi magyar neveléstani kézikönyvekben*. Iskolakultúra-könyvek 28.
- Pukánszky, B. (2001). *A gyermekkor története*. Műszaki Könyvkiadó.
- Pukánszky, B. (2018). Gyermekkép, romantika, „romantikus gyermekkép”. In Sárkány, P. & Schwendtner, T. (Eds.), *A filozófia lehetséges szerepei a neveléstudományban* (pp. 37–50). Eszterházy Károly Egyetem Líceum Kiadó. <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/3691/> (2024. 05. 13.)
- Sántha, K. (2013). *A harmadik paradigma a neveléstudományi vizsgálatokban*. *Iskolakultúra*, 23(2), 82–90.
- Sántha, K. (2017). A trianguláció-tipológiák és a Maxqda kapcsolata a kvalitatív vizsgálatban. *Vezetéstudomány*, 48(2), 33–40. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.12.04>
- Sántha, K. (2020). Abdukció a kvalitatív tartalomelemzésben. *Neveléstudomány*, (2), 26–36. <https://doi.org/10.21549/NTNY.29.2020.2.2>
- Szabolcs, É. (1999). *Tartalomelemzés a gyermekkortörténet kutatásában: gyermekkép Magyarországon 1868-1890*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Szabolcs, É. (2001). *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Műszaki Könyvkiadó.
- Szabolcs, É. (2011). *Gyermekből tanuló. Az iskolás gyermek, 1868-1906*. Gondolat Kiadó.
- Vajda, Zs. (2009). Siettetett gyerekek. *Iskolakultúra*, 19 (9), 3–15.
- Vértesi, L. (2004). Oral history. A szemtanúként elbeszélt történelem lehetőségei. *Aetas*, 19 (1), 158-172.
- Winn, M. (1990). *Gyerekek gyermekkor nélkül*. Gondolat Kiadó.

Bencsikné Molnár, R., Orbán, D. & Motolainé Kelemen, K.
Insights into early-childhood educators' perceptions of children

**Examination of views about children
through narrative life course interviews**

This study concerns the views of early childhood educators about children and attempts to interpret the narrative patterns that reflect the child's perception of the early childhood educators interviewed. Our sample includes 15 early childhood educators who have worked in nurseries for several decades. In our qualitative research, we used the method of individual oral questioning, including the narrative interview technique. Our computer-assisted qualitative data analysis was carried out using the content analysis software Atlas.ti, which is based on grounded theory. The analysis of the narrative interview texts is based on the analysis strategy and coding logic developed by Glaser (1992). The conceptual framework of our research is Pukánszky's concept of the child, which serves as a guide when analyzing the narrative interviews. In the process of inductive category creation, we were faced with a large amount of data, during the substantive coding of which we categorized the concept indicators and based on this, we interpret our results in terms of four main categories (Society, The nursery, The early-childhood educators, The family/The child). These main categories are intertwined, so the four main categories can be interpreted in relation to each other. In the present study, the family/child category is presented to describe the perception of children by early-childhood educators. As well as examining the views about children, the views of the parents were also revealed to us, the analysis of these patterns was helpful in getting to know and interpreting the children's perception of the early-childhood educators. In early-childhood educators' narratives, the effects of social changes, digitization and the stimulus-rich environment on children and families are evident throughout. The early-childhood educators interviewed unanimously point out that the emotional state and behavior of today's children reflect the imprint of these influences. The characteristics of idealized childhood are also shown in the narratives, so in addition to the early-childhood educators' perception of children, their image of children also emerges from the interviews.

Keywords: early childhood educators' perceptions of children, views about parents, nursery, narrative interview, qualitative content analysis

Bencsikné Molnár Réka: <https://orcid.org/0000-0002-1758-6816>

Orbán Dóra: <https://orcid.org/0000-0002-0436-7251>